

Rabobank Pensioenfonds

Maatschappelijk Verantwoord Beleggingsbeleid

December 2025

Inhoud

1. MVB visie	4
2. Governance	5
3. Normenkaders	6
4. Speerpunten	8
4.1 Kernthema's - algemeen	8
4.1.1 Mensenrechten	8
4.1.2 Arbeidsnormen	8
4.1.3 Milieu	9
4.1.4 Anti-corruptie	9
4.2 Kernthema's - impact	9
4.2.1 Klimaatverandering	9
4.2.2 Voedselzekerheid	10
4.2.3 Duurzaam wonen	10
4.3 Sustainable Development Goals (SDG's)	10
5. Implementatie	11
5.1 Uitsluiten	11
5.1.1 Uitsluiten van landen	11
5.1.2 Uitsluiten van bedrijven	12
5.2 Engagement	13
5.3 Class actions	14
5.4 Stemmen	14
5.5 ESG-integratie	15
5.6 Impactbeleggen	16
5.6.1 Huidige invulling impact(volle) beleggingen in portefeuille RPF	17
6. MVB-beleid voor overige beleggingscategorieën	18
7. ESG-risicobeheer	19
8. Rapportage en verantwoording	20
Bijlage 1: Klimaatbeleid RPF	21
Bijlage 2: Impactbeleid RPF	24
Bijlage 3: Belastingcode RPF	27
Bijlage 4: stembeleid RPF	28
Bijlage 5: Due diligence proces MVB-beleid van RPF	31

Management samenvatting

De hoofdpunten van het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid (MVB beleid) van RPF zijn:

- **Strategie**
Vertrekpunt voor het MVB beleid is onze visie gericht op een duurzaam pensioen in een leefbare wereld. We hebben de overtuiging dat het rekening houden met duurzame factoren op lange termijn leidt tot een betere rendement-risico verhouding voor onze beleggingsportefeuille.
- **Normenkaders**
Om invulling te geven aan maatschappelijk verantwoord beleggen maakt RPF gebruik van internationale en breed geaccepteerde normenkaders. We onderschrijven deze kaders en gebruiken die bij de beoordeling van mogelijke beleggingen in ondernemingen en landen.
- **Speerpunten**
We richten ons MVB-beleid op zeven kernthema's: mensenrechten, arbeidsnormen, milieu, anti-corruptie, klimaatverandering, voedselzekerheid en duurzaam wonen. De eerste vier thema's komen overeen met de hoofdthema's van de UN Global Compact en het kernbeleid van de Rabobank. De thema's klimaat, voedselzekerheid en duurzaam wonen zijn meer impact gerelateerd. Deze impactthema's staan dichtbij onze identiteit en sluiten goed aan bij de duurzame ambities van de Rabobank. We hebben de impactambities gelinkt aan vijf duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) die prioriteit krijgen:
 - o SDG 2: geen honger
 - o SDG 7: betaalbare en duurzame energie
 - o SDG 11: duurzame steden en gemeenschappen
 - o SDG 12: verantwoorde consumptie en productie
 - o SDG 13: klimaatactie
- ✓ **Implementatie**
We zetten diverse instrumenten in om het MVB-beleid ten uitvoer te brengen. We maken waar mogelijk gebruik van discretionaire mandaten, zodat we volledig grip hebben op het gewenste MVB-beleid. Bij beleggingsfondsen is dat niet mogelijk. Daar beogen we bij de selectie en monitoring van deze fondsen zo goed mogelijk aan te sluiten bij de eigen MVB-doelstellingen. RPF hanteert de volgende instrumenten:
 - o Uitsluiten
 - o Engagement (waaronder 'enhanced' engagement)
 - o Class actions
 - o Stemmen
 - o ESG-integratie (waaronder 'best in class' en CO₂-reductie)
 - o Impactbeleggen
- ✓ **Impactbeleggen**
We streven ernaar dat in 2030 minimaal 10% van onze totale beleggingsportefeuille bestaat uit impactbeleggingen conform de definitie hiervan.
- ✓ **Overige beleggingscategorieën (naast aandelen en obligaties)**
RPF heeft een breed gespreide portefeuille met ook een aantal illiquide en/of alternatieve beleggingscategorieën. We passen ons MVB-beleid ook toe op deze beleggingen en zetten waar mogelijk verbeterstappen.
- ✓ **Monitoring en evaluatie**
We treffen beheersmaatregelen om inzichtelijk te maken of de uitgangspunten van het MVB-beleid in de beleggingsportefeuille terugkomen en of de ESG-risico's voldoende worden gemitigeerd. We evalueren periodiek om het beleid te kunnen bijsturen en nemen hierbij ook de input van onze deelnemers mee.

1. MVB visie

Rabobank Pensioenfonds (RPF) heeft zich ten doel gesteld om bij het nastreven van het financiële rendement dat nodig is om onze opdracht te kunnen vervullen, ook nadrukkelijk rekening te houden met de belangen van mens, maatschappij en milieu. We beoordelen onze beleggingen niet alleen op het financiële rendement, maar wegen ook de bredere maatschappelijke effecten mee. Op deze wijze wil RPF bijdragen aan lange termijn waardecreatie. Dit uitgangspunt heeft RPF verder verwerkt in de volgende MVB-visie¹:

Een toekomstbestendig pensioen in een leefbare wereld. Dat is wat Rabobank Pensioenfonds wil voor alle deelnemers. We zien het daarom als onze verantwoordelijkheid om bij te dragen aan een duurzame samenleving, naast het behalen van een goed rendement. We geloven dat we met onze beleggingen invloed hebben op de wereld om ons heen en dat onze keuzes verschil kunnen maken. Daarom is maatschappelijk verantwoord beleggen een integraal onderdeel van ons beleggingsproces. Ook wanneer onze invloed indirect is, willen we onderdeel zijn van een brede beweging richting een duurzame wereld.

We investeren bij voorkeur in ondernemingen en overheden die op een goede manier omgaan met milieu, maatschappij en bestuur. We zijn er namelijk van overtuigd dat dit betere beleggingen zijn, zeker op lange termijn. Ook willen we met onze beleggingen een positieve impact realiseren. Bij de keuzes die we hierin maken wegen we mee wat de verwachte gevolgen zijn voor het rendement, het risico en de kosten. Voor alle beleggingen hanteren we een normatieve ondergrens, omdat we niet willen verdienen aan ondernemingen en overheden die onze basisprincipes schenden. Daarnaast oefenen we invloed uit op ondernemingen om verbeteringen op het gebied van duurzaamheid te stimuleren.

We richten ons op een breed scala aan duurzaamheidsvraagstukken en besteden speciale aandacht aan de thema's klimaatverandering, voedselzekerheid en duurzaam wonen. Dit komt overeen met de voorkeur van onze deelnemers en de focus van Rabobank. Zo dragen we in Nederland en internationaal bij aan een duurzame samenleving.

RPF is ondertekenaar van de Principles for Responsible Investment. Het MVB-beleid wordt periodiek geëvalueerd en telkens verder ontwikkeld, onder meer op basis van voorkeuren van deelnemers, maatschappelijke ontwikkelingen en wettelijke kaders. RPF is een lange termijn belegger en stimuleert bedrijven waarin zij belegt maatschappelijk verantwoord te ondernemen.

RPF heeft ook beleggingsovertuigingen opgenomen ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen.² Deze MVB-overtuigingen geven richting bij de praktische invulling voor de huidige en toekomstige beleggingen:

RPF onderschrijft de verantwoordelijkheid om bij te dragen aan een duurzame samenleving

- We hanteren een normatieve ondergrens en willen niet verdienen aan ondernemingen en overheden die onze basisprincipes schenden.
- We verwachten dat beleggingen in ondernemingen en overheden die milieu-, sociale- en bestuurlijke risico's goed beheersen, betere resultaten opleveren.
- We kunnen met impactvolle investeringen een positieve bijdrage leveren aan de samenleving, binnen de kaders van onze kerntaak.

¹ <https://rabobankpensioenfonds.nl/onze-beleggingen/beleggingsdocumenten>; Visie maatschappelijk verantwoord beleggen

² <https://rabobankpensioenfonds.nl/onze-beleggingen/beleggingsdocumenten>; Beleggingsovertuigingen

2. Governance

Het Algemeen Bestuur (AB) van RPF stelt het lange termijn MVB-beleid vast. Het AB laat zich hierbij adviseren door het bestuursbureau, fiduciair vermogensbeheerder Achmea IM en eventueel externe specialisten.

Het Uitvoerend Bestuur en het bestuursbureau dragen zorg voor het uitvoeren van het MVB-beleid binnen het strategische beleidskader. De uitvoering en de implementatie van het MVB-beleid is voor een belangrijk deel uitbesteed aan de fiduciair vermogensbeheerder Achmea IM, die hierover verantwoording aflegt aan RPF.

De uitvoering van Stemmen en Engagement is uitbesteed aan de vermogensbeheerder Robeco. Robeco legt verantwoording af over het gevoerde beleid via kwartaalrapportages over stemmen en engagement.

Het Algemeen Bestuur neemt de strategische besluiten op het gebied van MVB-beleid. Waar nodig vindt verdieping plaats tijdens studiedagen of themadagen. Ook worden er, indien nodig, ad-hoc werkgroepen opgericht om thema's op het gebied van MVB te verdiepen.

Tenminste eenmaal per jaar vindt een evaluatie plaats van het MVB-beleid. Tussentijdse evaluatie en aanpassing van het strategische MVB beleid kunnen plaatsvinden, als het AB hier aanleiding toe ziet of vanwege wijzigingen in wet- en regelgeving.

3. Normenkaders

Om invulling te geven aan maatschappelijk verantwoord beleggen maakt RPF gebruik van internationale en breed geaccepteerde normenkaders. We onderschrijven deze kaders en gebruiken die bij de beoordeling van mogelijke beleggingen in ondernemingen en landen. De volgende kaders zijn hierbij relevant:

Principles for Responsible Investing

RPF heeft de Principles for Responsible Investing (PRI)³ in 2010 ondertekend. Hiermee committeert RPF zich aan zes principes die gerelateerd zijn o.a. het meenemen van duurzaamheidsonderwerpen in het besluitvormingsproces. Daarnaast stelt het pensioenfonds zich op als betrokken belegger door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en in gesprek te gaan met bedrijven.

IMVB-convenant voor Pensioenfondsen

RPF was ondertekenaar van het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Convenant voor Pensioenfondsen (IMVB-convenant)⁴. Hiermee heeft RPF zich ook gecommitteerd aan de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights. Dit convenant is eind 2022 afgelopen. RPF heeft de aanbevelingen van dit convenant zo goed mogelijk opgevolgd in het MVB-beleid (zie ook bijlage 5).

OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen

De OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen⁵ maken duidelijk wat van ondernemingen wordt verwacht op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Ze bieden ondernemingen handvatten over hoe om te gaan met kwesties zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie. De OESO-richtlijnen worden momenteel onderschreven door 44 landen. Hiermee zijn deze richtlijnen de enige door overheden onderschreven MVO-richtlijnen voor internationaal ondernemen en het enige kader dat een geschillenbeslechtingsstelsel bevat. De Nederlandse overheid implementeert deze richtlijnen via convenanten.

UN Guiding Principles on Business and Human Rights

De UN Guiding Principles on Business and Human Rights⁶ zijn internationale normen over mensenrechten waaraan staten en ondernemingen zich dienen te houden. Deze zijn in 2011 door de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties goedgekeurd.

UN Global Compact

De UN Global Compact⁷ bestaat uit tien principes die hun oorsprong vinden in internationaal breed geaccepteerde verdragen, zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, de conventies van de International Labour Organisation, de Verklaring van Rio inzake Milieu & Ontwikkeling en de anti-corruptie principes van de UN Conventie tegen Corruptie. Van alle ondernemingen wereldwijd mag redelijkerwijs verwacht worden dat zij zich aan deze principes houden.

Sustainable Development Goals

De Sustainable Development Goals (SDG's)⁸ van de Verenigde Naties vormen de wereldwijde maatschappelijke agenda voor overheden, ondernemingen en beleggers. De SDGs bestaan uit 17 ontwikkelingsdoelen, die onderliggend 169 concrete subdoelen hebben. Veel institutionele beleggers hebben de SDGs ook omarmd. Daarbij wordt vaak aansluiting gezocht met speerpunten van de institutionele belegger.

³ <https://www.unpri.org>

⁴ <https://www.imvoconvenanten.nl/nl/pensioenfondsen/convenant>

⁵ <http://www.oecd.org/daf/inv/mne/48004323.pdf>

⁶ https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

⁷ <https://www.unglobalcompact.org>

⁸ <https://sdgs.un.org/goals>

Europese wet- en regelgeving

Naast deze internationale normenkaders implementeert RPF uiteraard ook de relevante MVB- wet- en regelgeving en houdt het pensioenfonds rekening met de vereisten van de toezichthouders. De ontwikkelingen op dit gebied gaan snel. Met name vanuit de Europese Unie komt veel nieuwe regelgeving die relevant is voor Nederlandse pensioenfondsen zoals RPF.

IORP II⁹ en de Shareholders Right Directive¹⁰ zijn inmiddels verankerd in de Nederlandse wet. Daarnaast het zogenoemde: 'Action Plan Financing Sustainable Growth' van de Europese Commissie veel nieuwe regelgeving met zich mee. Twee belangrijke beleidsvoorstellen raken RPF direct. Het gaat om de Taxonomie Verordening en de Sustainable Finance Disclosure Regulation' (hierna: SFDR). Doel van de SFDR is om de informatieverstrekking aan eindbeleggers over de effecten op duurzaamheid door het beleggingsbeleid en de beleggingsbeslissingen door financiële marktpartijen, te verbeteren. Hierdoor moet het gemakkelijker worden om te begrijpen hoe duurzaamheid een rol speelt in beleggingsbeleid. De Taxonomieverordening reikt een uniform EU-breed classificatiesysteem aan, op basis waarvan investeerders en bedrijven kunnen beoordelen of bepaalde economische activiteiten inderdaad duurzaam zijn. RPF voldoet aan deze regelgeving en we publiceren op de website de benodigde documentatie.

Belastingcode van RPF

RPF verwacht van ondernemingen en van externe vermogensbeheerders dat zij verantwoord omgaan met belastingen. Ondernemingen en de vermogensbeheerders moeten de fiscale wet- en regelgeving naleven (zowel de letter als de geest van de wet). Daarnaast verwachten we dat partijen waarin we beleggen de naleving van belastingwetgeving hebben ingericht als belangrijk onderdeel van hun controle- en bredere risicobeheerssystemen. Zie bijlage 3 voor de belastingcode van RPF, waarin onze belangrijkste uitgangspunten op fiscaal gebied staan samengevat.

⁹ *Institutions for Occupational Retirement Provision (IORP II)* is een Europese Pensioenfondsen richtlijn, in Nederland onder meer verwerkt in het FTK (Financiële Toetsing Kader). Pensioenfondsen worden o.a. verplicht gesteld om ESG factoren die het fonds financieel relevant acht, op te nemen in het Governance- en Risicobeheerssysteem en eigen risicobeoordeling.

¹⁰ De *Shareholders Rights Directive (SRD)* is een Europese richtlijn. De richtlijn bevat onder andere een regeling voor de identificatie van aandeelhouders en transparantieplichtingen voor institutionele beleggers, vermogensbeheerders en stemadviseurs. Daarnaast geeft de richtlijn aandeelhouders meer invloed op de beloning van bestuurders en commissarissen van vennootschappen. Het verplicht vennootschappen bepaalde transacties met verbonden partijen openbaar te maken en goed te laten keuren. Tenslotte zijn er bepalingen toegevoegd ter verbetering van de communicatie rond identificatie en aandeelhoudersvergaderingen.

4. Speerpunten

RPF heeft een keuze gemaakt om binnen het verantwoord beleggen aandacht te besteden aan zeven maatschappelijke kernthema's. Deze thema's komen voort uit onze eigen drijfveren, die van onze sponsor Rabobank en die van onze deelnemers. De zeven kernthema's zijn: mensenrechten, arbeidsnormen, milieu, anti-corruptie, klimaatverandering, voedselzekerheid en duurzaam wonen. De eerste vier thema's komen overeen met de hoofdthema's van de UN Global Compact en het kernbeleid van de Rabobank zoals verwoord in het Beleidskader duurzaamheid.¹¹ De drie thema's klimaatverandering, voedselzekerheid en duurzaam wonen zijn impact gerelateerd. Deze drie impactthema's staan dichtbij onze identiteit en sluiten goed aan bij de duurzame ambities van de Rabobank¹² en de voorkeuren van onze deelnemers¹³.

We hebben de impactambities gelinkt aan vijf duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's 2, 7, 11, 12 en 13). Voor alle thema's geldt dat RPF hier invulling aan geeft door zich op te stellen als een betrokken aandeelhouder. Het fonds doet dit onder meer door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en de dialoog aan te gaan met ondernemingen (engagement) over concrete verbeteringen op MVB gebied. Het due diligence proces van het MVB beleid van RPF is nader uitgewerkt in bijlage 5, in lijn met de aanbevelingen vanuit het IMVB convenant. We onderschrijven de ESG-due diligence stappen conform de OESO richtlijnen. Het due diligence proces is toekomstgericht en bedoeld om (i) reputatie- en aansprakelijkheidsrisico's te voorkomen, (ii) stabiliteit van bedrijfsmodellen te waarborgen en (iii) en zo duurzame waardecreatie op de lange termijn mogelijk te maken.

Aan de hand van een due diligence proces beoordelen we de (potentiële) negatieve impact van onze beleggingsportefeuille. De algemene kernthema's zijn gebaseerd op de hoofdthema's van de UN Global Compact. We zien bedrijven die zich niet houden aan deze normen als (potentieel) risicovol voor de samenleving of het milieu. Paragraaf 3 van bijlage 5 biedt een uitgebreid overzicht van de (internationale) standaarden die we gebruiken bij de periodieke screening op de thema's mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

4.1 Kernthema's - algemeen

4.1.1 Mensenrechten

Mensenrechten zijn universeel en moeten gelden voor alle mensen, ongeacht waar zij zich bevinden of wonen. Zij staan beschreven in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties en in aanverwante internationale wet- en regelgeving. Relevante onderdelen van de verklaring zijn onder andere het recht op passende huisvesting, voedsel, water en sanitaire voorzieningen, de rechten van inheemse bevolking, zelfbeschikkingsrecht en het recht op privacy. Van bedrijven en landen waarin RPF belegt, verwacht RPF dat ze bescherming van internationaal vastgelegde mensenrechten ondersteunen en respecteren en ervoor zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan misstanden op het gebied van mensenrechten.

- Het thema mensenrechten raakt vooral aan de factor S (sociaal).

4.1.2 Arbeidsnormen

Arbeidsnormen zijn mensenrechten met betrekking tot de relatie tussen werknemers en werkgevers. Deze zijn vastgelegd in verschillende wetten en verdragen. De belangrijkste arbeidsnormen zijn vrijheid van vereniging, het recht om collectief te onderhandelen, het uitbannen van dwangarbeid, de effectieve afschaffing van kinderarbeid en het uitbannen van discriminatie op de werkvloer. Van bedrijven en landen waarin RPF belegt, verwacht RPF dat ze de vrijheid van vakbondvereniging en effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen handhaven, ze alle vormen van gedwongen en verplichte arbeid elimineren, ze geen kinderarbeid gebruiken en ze discriminatie in werk en beroep bestrijden.

- Het thema arbeidsnormen raakt vooral aan de factor S (sociaal).

¹¹ Rabobank Global Standard on Sustainable Development; [Sustainability-Policy-Framework.pdf](#)

¹² <https://media.rabobank.com/m/50903f8d87c50b1f/original/rabobank-samen-duurzaam-sterker-pdf.pdf>

¹³ MVB-uitvraag deelnemers 2022, uitgevoerd door Motivaction.

4.1.3 Milieu

Met het milieu bedoelen we alle levende en niet levende materie die van nature voorkomt op aarde. Klimaatverandering, uitputting van natuurlijke hulpbronnen, beschikbaarheid van water, milieuvervuiling en verlies van biodiversiteit en ecosystemen zijn relevante risico's voor het natuurlijke milieu. Van bedrijven en landen waarin RPF belegt, verwacht RPF dat ze het voorzichtigheidsbeginsel hanteren bij milieukwesties, ze initiatieven ondernemen om grotere verantwoordelijkheden op milieugebied te bevorderen en ze ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën stimuleren.

We zien biodiversiteit als onderdeel van het bredere thema milieu. Milieu verwijst naar de leefomgeving en alle factoren die deze beïnvloeden. Biodiversiteit gaat specifiek over de variatie aan leven: soorten, ecosystemen en genetische diversiteit. Als belegger is RPF blootgesteld aan de risico's van biodiversiteitsverlies. Daarom onderzoeken wij hoe wij deze blootstelling kunnen verminderen. Daarnaast willen wij de impact van onze beleggingen op het verlies aan biodiversiteit waar mogelijk beperken.

- Het thema Milieu raakt vooral aan de factor E (ecologisch).

4.1.4 Anti-corruptie

RPF is gecommitteerd aan het toepassen van hoge normen voor eerlijkheid en integriteit. Van bedrijven en landen waarin RPF belegt, verwacht RPF dat ze alle vormen van corruptie tegengaan.

- Het thema Anti Corruptie raakt vooral aan de factor G (governance).

4.2 Kernthema's - impact

RPF heeft de ambitie om met de beleggingen een positief verschil te maken voor de maatschappij. Om hier focus in aan te brengen, richten we ons op drie belangrijke impactthema's: klimaatverandering, voedselzekerheid en duurzaam wonen.

4.2.1 Klimaatverandering

Het thema klimaatverandering is enerzijds gedreven vanuit een maatschappelijk perspectief, waarbij de effecten van klimaatverandering de maatschappij als geheel in toenemende mate zullen raken. Anderzijds is dit gedreven vanuit een beleggingsperspectief waar de risico-rendement karakteristieken van specifieke beleggingen kunnen worden beïnvloed door de effecten van klimaatverandering of door de politieke wil om deze te beperken.

Bij bedrijven en landen waarin RPF belegt, stimuleert RPF de volgende initiatieven:

- doelstellingen om de CO₂-uitstoot te beheersen en stapsgewijs te reduceren in lijn met het Klimaatakkoord van Parijs;
- ontwikkelen van nieuwe technologieën die minder belastend zijn voor het klimaat.

RPF wil zich niet alleen richten op de transitierisico's, maar ook op de fysieke risico's van klimaatverandering. Dit laatste geldt bijvoorbeeld voor onze directe investeringen in vastgoed. RPF monitort deze risico's periodiek en kan maatregelen nemen om het fysieke klimaatrisico te beheersen. Een beheersingsmaatregel kan bijvoorbeeld zijn het plaatsen van groene daken om hittestress tegen te gaan.

RPF wil een actieve bijdrage leveren aan het behalen van de doelstellingen uit het klimaatakkoord van Parijs. Concreet betekent dit dat we:

- met impactbeleggingen bijdragen aan het succes van de energietransitie;
- de CO₂-voetafdruk van onze beleggingen meten, monitoren en reduceren richting een klimaatneutrale portefeuille in 2050;
- via stemmen en engagement invloed uitoefenen op het klimaatbeleid van ondernemingen;
- en niet beleggen in bedrijven die met hun activiteiten een disproportionele negatieve impact hebben op het klimaat.

We verwijzen naar bijlage 1 voor verdere tekst en uitleg over het vastgestelde klimaatbeleid voor RPF.

- Het thema Klimaatverandering raakt vooral aan de factor E (ecologisch).

4.2.2 Voedselzekerheid

Als gevolg van een groeiende en steeds welvarendere wereldbevolking groeit de vraag naar voedsel in de komende decennia fors. De beschikbaarheid van bruikbare landbouwgronden en grondstoffen kan deze verwachte groei van de vraag zonder aanpassingen niet bijhouden. Om genoeg voedselzekerheid te kunnen bieden, moeten ondernemers in de landbouw en de voedselketens daarom efficiënter produceren. Alleen op die manier kunnen ze bijdragen aan een duurzame voorziening van voedsel. Van bedrijven die verbonden zijn aan de voedselketen en waarin RPF belegt, stimuleert het pensioenfonds de volgende initiatieven:

- onderzoek en ontwikkeling van technologie die bijdraagt aan het garanderen van de wereldwijde voedselzekerheid op een duurzame manier;
- het verbeteren van de beschikbaarheid van voedsel; en
- stimuleren van gebalanceerde, gezonde voeding.

- Het thema Voedselzekerheid raakt vooral aan de factoren E (ecologisch) en S (sociaal).

4.2.3 Duurzaam wonen

Het thema duurzaam wonen heeft een duidelijk raakvlak met het thema klimaat. Verduurzaming van vastgoed in het algemeen en woningen in het bijzonder, is namelijk een essentieel onderdeel om de klimaatdoelen van Parijs te halen. RPF heeft een omvangrijke vastgoedportefeuille in binnen- en buitenland, waaronder ook directe beleggingen in Nederlandse huurwoningen. Via deze beleggingen kunnen we op klimaatgebied een positief verschil maken.

Daarnaast heeft het thema duurzaam wonen ook duidelijk een sociale component. We zien een trend van vergrijzing in Nederland en daarmee een toenemend tekort aan geschikte, betaalbare woningen voor ouderen. Dit belemmert tevens een goede doorstroming op de woningmarkt voor starters. RPF kan via beleggingen in levensloopbestendige woningen op dit punt ook een verschil maken.

- Het thema Duurzaam wonen raakt vooral aan de factoren E (ecologisch) en S (sociaal).

4.3 Sustainable Development Goals (SDG's)

Voor RPF sluiten enkele SDG's goed aan bij de impactthema's klimaatverandering, voedselzekerheid en duurzaam wonen. Dit gaat specifiek om:

Thema klimaatverandering • SDG 7: betaalbare en duurzame energie • SDG 13: klimaatactie Thema voedselzekerheid • SDG 2: geen honger • SDG 12: verantwoorde consumptie en productie Thema duurzaam wonen • SDG 7: betaalbare en duurzame energie • SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen • SDG 13: klimaatactie	
--	--

5. Implementatie

RPF belegt grotendeels via beleggingsmandaten en voor een klein deel in beleggingsfondsen. Het eigen MVB-beleid is dan ook in de basis van toepassing op de gehele beleggingsportefeuille. Hierdoor kan RPF de MVB-uitgangspunten, speerpunten en overtuigingen voor een belangrijk deel op maat vormgeven. Dit betekent bijvoorbeeld dat wanneer het pensioenfonds niet wil beleggen in bepaalde ondernemingen zij deze kan uitsluiten van haar beleggingen. De onderstaande tabel biedt een overzicht welke MVB-instrumenten worden toegepast bij de diverse beleggingscategorieën in onze portefeuille. Bij de selectie en monitoring van beleggingsfondsen streven we ernaar dat het beleid zo veel mogelijk in lijn ligt met onze uitgangspunten.

Tabel 1: overzicht van inzet MVB-instrumenten per beleggingscategorie in portefeuille

Categorie	Type	Uitsluiten	Engagement	Class actions	Stemmen	ESG-integratie	Impact beleggen
Aandelen	Mandaat						
Staatsobligaties	Mandaat						*
Credits	Mandaat						*
High Yield	Mandaat						*
Hypotheek	Fonds en mandaat						
Grondstoffen	Mandaat						
Infrastructuur	Fondsen						**
Private Equity	Fondsen						
Vastgoed	Fondsen en direct						**

*impact aligned via Green Bonds

**impact generating

	bestaand instrument in de portefeuille
	in ontwikkeling
	niet van toepassing

Onderstaand volgt een nadere toelichting van ons beleid per instrument.

5.1 Uitsluiten

We hanteren een normatieve ondergrens bij onze beleggen. Anders gezegd: we willen op voorhand niet verdienen aan de activiteiten van bepaalde sectoren. RPF publiceert de volledige uitsluitingslijst op de website van het pensioenfonds.

5.1.1 Uitsluiten van landen

RPF belegt niet in staatsobligaties en staatsondernemingen¹⁴ van landen die onderhevig zijn aan sancties van de Verenigde Naties en/of de Europese Unie. Het betreft dan sancties die zijn ingesteld als gevolg van schendingen van internationaal recht. Uitsluiting van overheden past het pensioenfonds toe op alle aan deze overheid direct gerelateerde beleggingsinstrumenten, zoals staatsobligaties. Ook obligaties van aan de staat gerelateerde instanties en lagere overheden van het desbetreffende land vallen onder het uitsluitingsbeleid.

Landen worden ook uitgesloten wanneer zij zich niet aan minimale standaarden houden op basis van drie onafhankelijke indices: (i) Freedom in the World index (mensenrechten), (ii) ITUC Global Rights index (arbeidsnormen) en (iii) Corruption Perception Index (corruptie).

¹⁴ Staatsondernemingen zijn ondernemingen waarvan de staat 50% of meer eigenaar is van het bedrijf

5.1.2 Uitsluiten van bedrijven

RPF hanteert de volgende uitsluitingscriteria voor bedrijven. De uitsluitingen zijn van toepassing op de discretionair beheermandaten binnen aandelen en vastrentende waarden.

Normschenders

We sluiten ondernemingen uit die op structurele basis internationale normen schenden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. We spreken van een structurele schending wanneer de overtredingen ook na een engagement traject niet (in voldoende mate) zijn opgeheven. Een engagement traject duurt maximaal drie jaar. Als zo'n engagement traject niet positief verloopt of te weinig voortgang laat zien, dan kunnen we besluiten om een onderneming al eerder uit te sluiten. Het gaat hier om normen zoals genoemd in de uitgangspunten van de *UN Global Compact*, de *OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen* en de *UN Guiding Principles on Business and Human Rights*. RPF neemt de volgende elementen mee in de afweging om een onderneming uit te sluiten: ernst van de schending, bereidheid van onderneming om in dialoog te gaan en de maatregelen die de onderneming treft om de schending op te heffen.

Controversiële wapens

Het gaat hierbij om betrokkenheid bij de productie van de volgende typen wapens: chemische wapens, biologische wapens, clusterwapens, anti-persoonsmijnen, kernwapens, verarmd uranium en witte fosfor. We vinden wapens controversieel als deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burgerdoelen en militaire doelen. Controversiële wapens veroorzaken ook na afloop van het conflict veel slachtoffers en ontwrichten de economie en maatschappij.

Tabak

We beleggen niet ondernemingen die betrokken zijn bij de directe vervaardiging van tabaksproducten. We zien tabak als een product met hoe dan ook een schadelijk effect op de gezondheid. Als gevolg daarvan heeft engagement met tabaksproducenten geen zin en is uitsluiting de aangewezen weg. Ondernemingen die meer dan 5% van hun omzet behalen uit de productie, distributie en verkoop van tabak worden uitgesloten.

Klimaatvervuilend

We beleggen niet in bedrijven die met hun activiteiten een disproportionele negatieve impact hebben op het klimaat. We sluiten bedrijven uit die meer dan 5% van hun omzet halen uit:

- Winning van thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumen, antraciet en stoomkolen);¹⁵
- Elektriciteitsopwekking uit thermische steenkool;
- Winning van olie uit teerzanden;
- Winning van schalieolie en -gas; en
- Winning van Arctische olie en -gas.

Goed bestuur

RPF hanteert een beleid in lijn met de SFDR-wetgeving om te zorgen dat wordt belegd in ondernemingen die voldoen aan de praktijken van goed bestuur ('good governance'). Ondernemingen die zeer slecht presteren op het gebied van goed bestuur worden op voorhand uitgesloten. Daarbij wordt minimaal gekeken naar wettelijke vereisten op het gebied van goede managementstructuren, betrekkingen met werknemers, beloning van het betrokken personeel en naleving van de belastingwetgeving.

Algemeen

Er is ruimte toegestaan om desgewenst discretionaire maatregelen te nemen, indien bestaande en alternatieve databronnen niet toereikend zijn. Dit geldt voor zowel uitsluitingen van landen als bedrijven.

¹⁵ Inkomsten uit kolenhandel en -transport worden vanwege databeperkingen vooralsnog niet meegenomen in het uitsluitingsbeleid.

5.2 Engagement

RPF wenst via haar beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties invloed uit te oefenen op bedrijven. De dienstverlening op het gebied van stemmen en engagement is uitbesteed aan Robeco. We publiceren op onze website ieder kwartaal een engagementrapportage. Via deze rapportage geven we op kwartaalbasis een update van alle lopende engagementtrajecten en de behaalde resultaten.

Robeco voert namens RPF een constructieve dialoog met een aantal bedrijven waarin het pensioenfonds belegt. Dit zijn bedrijven waarin we beleggen via aandelen en/of bedrijfsobligaties. Doel van het engagement beleid van RPF, zoals uitbesteed aan Robeco, is het vergroten van de aandeelhouderswaarde van de onderneming en het bevorderen van duurzaam gedrag op het gebied van milieu, sociaal en governance factoren. Dit beleid is in lijn met de omschrijving bij onze MVB-speerpunten (hoofdstuk 4): we streven via onze beleggingen naar (maatschappelijke) lange termijn waardecreatie.

RPF maakt deel uit van het klantenpanel van Robeco en levert jaarlijks input welke nieuwe engagement thema's prioriteit verdienen. Onze input sluit zoveel mogelijk aan bij de eigen kernthema's, met name klimaatverandering, voedselzekerheid, mensenrechten, milieu, arbeidsnormen en anti-corruptie. Uiteindelijk zijn de engagement trajecten die Robeco uitvoert een afspiegeling van de bredere klantenwens. Daar staat tegenover dat we via Robeco de krachten kunnen bundelen met andere pensioenfondsen, waardoor onze invloed in de dialoog met bedrijven meer gewicht kan krijgen.

Startpunt voor de dialoog zijn internationaal geaccepteerde en erkende gedragscodes, zoals de UN Global Compact. Daarnaast vormen OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen de basis voor deze gesprekken. De beoordeling van de maatschappelijke verantwoordelijkheid van een bedrijf vindt plaats aan de hand van deze codes en richtlijnen. Via engagement spreken we bedrijven die zich schuldig maken aan schendingen van internationale normen aan op hun gedrag en zetten we aan tot verbetering. We hanteren een duidelijke escalatiestrategie waarbij we bedrijven die onvoldoende progressie boeken al eerder kunnen uitsluiten. De druk op bedrijven om verbeteringen door te voeren is daarmee hoger geworden.

Robeco voert namens RPF drie typen engagement trajecten uit:

1. *Value engagement*

Doel is het genereren van aandeelhouderswaarde door het verbeteren van de duurzaamheidsprestaties van het bedrijf en van het ondernemingsbestuur. Er worden meetbare doelstellingen bepaald per engagement traject. Als een engagement traject niet succesvol is, leidt dit niet direct tot uitsluitingen. Wel kunnen andere instrumenten worden ingezet om de druk te vergroten om verandering van beleid door te voeren, zoals het stemmen tegen de benoeming van bestuursleden, het indienen van aandeelhoudersresoluties, uitbrengen van een publiek statement en vragen stellen op de jaarvergadering.

2. *Enhanced engagement*

Doel is om bedrijven die worden gezien als 'normschender' aan te sporen tot een meetbare verbetering zodat ze wel aan de normen gaan voldoen. Bij de normschendingen wordt gerefereerd aan de UN Global Compact, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, de Algemene Verklaring voor de Rechten van de Mens, de ILO-standaarden voor arbeidsrechten en de UN Guiding Principles for Business and Human Rights. Er is sprake van een intensief engagement traject, waarbij gebruik kan worden gemaakt van een escalatiestrategie. Anders gezegd: als het engagement traject binnen een periode van drie jaar onvoldoende resultaat oplevert, kan de onderneming worden uitgesloten van beleggingen. Dit kan dus ook tussentijds gebeuren, als de getoonde voortgang als onvoldoende wordt beoordeeld.

3. *SDG-engagement*

Doel is om bedrijven te stimuleren om een duidelijke en meetbare bijdrage te leveren aan de duurzame ontwikkelingsdoelen (sustainable development goals) van de Verenigde Naties. De focus ligt daarbij op ondernemingen die potentieel een significante bijdrage kunnen leveren aan het behalen van één of meerdere van de 17 SDG's.

Engagement op het thema klimaatverandering

RPF zet engagement in om bedrijven te stimuleren versneld bij te dragen aan het behalen van de doelstellingen uit het Klimaatakkoord van Parijs. RPF is ondertekenaar van het collectieve engagement initiatief Climate Action 100+. Via diverse engagement thema's ligt er een extra focus op de reductie van CO₂-emissies, in het bijzonder bij bedrijven binnen de fossiele industrie. De engagement is vooral gericht op bedrijven die nu nog achterlopen in de energietransitie. Bij onvoldoende voortgang op het thema van klimaat, komen bedrijven in aanmerking voor uitsluiting. Dit laat zich vergelijken met de aanpak voor enhanced engagement.

RPF gelooft dat engagement bij fossiele energiebedrijven een positief verschil kan maken en kiest daarom voor dit instrument. Het gelijk uitsluiten van fossiele energiebedrijven zorgt weliswaar voor een lagere CO₂-voetafdruk van onze portefeuille, maar niet tot een vermindering van het klimaatprobleem. We geven er de voorkeur aan om onze invloed als belegger zoveel mogelijk aan te wenden, om de klimaatverandering tegen te gaan.

Engagement voor illiquide beleggingen (vastgoed, private equity, infrastructuur)

Via onze fiduciair manager Achmea IM voeren we ook engagement met externe managers van onze illiquide beleggingen. Doelstelling is hierbij dat deze managers in hun beleggingsbeleid rekening houden met de voor RPF relevante kernthema's, waaronder klimaatverandering. Dit beleid is nog in ontwikkeling, met name als het gaat om structurele verantwoording over doelen en resultaten.

5.3 Class actions

Collectieve acties, of class actions, zijn procedures waarin meerdere partijen samen optrekken om hun recht te behalen. Dit gaat in de regel om massaschade, waarbij aandeelhouders zich verenigen om compensatie te krijgen voor geleden schade. Deze schade kan bijvoorbeeld zijn opgetreden doordat een bedrijf misleidende informatie heeft gegeven over de financiële gang van zaken. Doorgaans is het proces om een massaschadeclaim te voeren zeer langdurig en tijdrovend, terwijl specialistische juridische kennis nodig is.

RPF maakt op dit gebied gebruik van de dienstverlening van Robbins Geller Rudman & Dowd. We zien procederen als laatste redmiddel. De belangrijkste doelstellingen om actief te worden in aandeelhoudersgeschillen zijn verliesherstel, het stimuleren van goede governance, het verbeteren van ondernemingsgedrag en het geven van een sterk signaal aan de markt dat bepaald gedrag niet wordt getolereerd. In dat opzicht zien we het instrument van class actions als onderdeel van actief aandeelhouderschap, het is een verlengstuk van het engagementbeleid.

5.4 Stemmen

RPF is ervan overtuigd dat goed ondernemingsbestuur bijdraagt aan de langetermijnwaardecreatie van ondernemingen waarin wordt belegd. RPF is daarom een betrokken aandeelhouder en maakt actief gebruik van haar stemrecht op de aandeelhoudersvergaderingen. Daarbij streeft het pensioenfonds niet alleen naar een goed ondernemingsbestuur maar ook naar goed ondernemingsgedrag waarbij rekening wordt gehouden met maatschappelijke-, ethische- en milieu/klimaatkwesties.

Corporate governance uitgangspunten

Het stembeleid van RPF wordt uitgevoerd door Robeco en is mede gebaseerd op de normen en best practices op het gebied van corporate governance zoals die van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en die van het International Corporate Governance Network (ICGN). Daarnaast worden voor elke afzonderlijke markt toepasselijke nationale wet- en regelgeving, lokale marktnormen en codes op het gebied van corporate governance toegepast.

Uitvoering

RPF kan als aandeelhouder stemmen op de algemene vergadering van aandeelhouders stemmen van het bedrijf, dit is minimaal één keer per jaar. Met een internationale aandelenportefeuille is het niet haalbaar om alle aandeelhoudersvergaderingen te bezoeken en 'live' te stemmen. Het pensioenfonds stemt daarom doorgaans op afstand, ook wel 'proxy voting' genoemd. Om te kunnen stemmen op afstand maakt het pensioenfonds gebruik van de dienstverlening van Robeco. Dit stembeleid sluit aan bij de voorkeuren van RPF,

zie bijlage 2 voor de uitgangspunten van ons stembeleid. Robeco informeert RPF over de wijze waarop ze willen stemmen op de aandeelhoudersvergaderingen en biedt RPF vooraf de mogelijkheid om een voorgenomen stem eventueel nog aan te passen. Daarmee blijft RPF de laatste stem houden in dit proces.

Transparantie

RPF vindt het belangrijk transparant te zijn over hoe zij heeft gestemd op aandeelhoudersvergaderingen. Op de website van het pensioenfonds wordt ieder kwartaal een stemverslag gepubliceerd waarin toelichting wordt gegeven op de uitvoering en over de resultaten van het stembeleid. Daarnaast is op [bijna-live basis](#) zichtbaar hoe RPF heeft gestemd op de relevante aandeelhoudersvergaderingen.

5.5 ESG-integratie

Van haar vermogensbeheerders verwacht RPF dat zij waar mogelijk duurzaamheidsinformatie integreren in hun beleggingsproces met als doel om tot een beter geïnformeerde beleggingsbeslissing te komen. Dit kan ertoe leiden dat het risico verminderd wordt en/of dat er extra financieel rendement behaald kan worden. Dit wordt ook wel ESG-integratie genoemd. Daarnaast wordt aan de beheerders van liquide beleggingscategorieën als criterium gesteld dat zij de Principles for Responsible Investment van de Verenigde Naties hebben ondertekend. Bovendien heeft RPF kaders opgesteld ten behoeve van ESG-integratie in de liquide beleggingsportefeuille (aandelen, credits en Global High Yield). De volgende doelstellingen zijn relevant voor aandelen en bedrijfsobligaties:

- Best-in-class: enkel beleggen in bedrijven met een relatief goede ESG-rating;
- CO₂-intensiteit: stapsgewijze reductie

Best-in-class

Voor de beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties hanteren wij een beleid voor ESG -integratie op basis van best-in-class. Alleen bedrijven die het beste binnen hun sector presteren op het gebied van ESG worden opgenomen in de portefeuille. Dit gebeurt op basis van ESG-ratings die de vermogensbeheerders zelf kiezen en die passen binnen hun beleggingsstrategie.

Voor de beleggingscategorie aandelen hebben we het best-in-class beleid verwerkt in de maatwerk index die we hiervoor hanteren. Enkel de 75% best presterende bedrijven op basis van hun ESG-ratings komen in de maatwerkindex die gevolgd wordt door de betreffende vermogensbeheerders. Met de vermogensbeheerders die voor ons de bedrijfsobligatie portefeuilles beheren hebben we ook afspraken gemaakt over het vermijden van de slechtst presterende ondernemingen. Door alleen in de best presterende bedrijven te beleggen willen we ESG-risico's mitigeren.

CO₂-intensiteit: stapsgewijze reductie

Voor de beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties hanteren wij een beleid waarmee we de CO₂-intensiteit van onze beleggingen geleidelijk willen reduceren richting een klimaatneutrale portefeuille in 2050.

Hierdoor wordt er minder belegd in ondernemingen die een sterke afhankelijkheid hebben van de uitstoot van broeikasgassen voor het genereren van hun omzet en wordt er meer belegd in energie-efficiënte ondernemingen. Hiermee mitigeren wij klimaatrisico's waar de portefeuille aan is blootgesteld. Met name transitierisico's die samenhangen met toenemende regelgeving om CO₂-uitstoot tegen te gaan en te bepalen.

Voor aandelen wereldwijd is het CO₂-reductiebeleid verwerkt in de maatwerk index. Voor investment grade bedrijfsobligaties en high yield obligaties volgen we de methodiek van de Climate Transition benchmarks. Een soortgelijke afspraak is gemaakt met de managers voor investment grade bedrijfsobligaties.

Er zijn piketpalen afgesproken voor een verdere verlaging van de CO₂-intensiteit voor aandelen en bedrijfsobligaties ten opzichte van de marktbenchmarks in 2020, namelijk:

- -/- 50% in 2025
- -/- 66% in 2030
- -/- 90% in 2050

We monitoren de voortgang van de beoogde CO₂-reductie en indien nodig gaan we over tot bijsturing. We willen te allen tijde een robuuste portefeuille handhaven. Anders gezegd: het klimaatbeleid wordt niet automatisch gevolgd, maar moet wel blijven passen bij onze lange termijn doelstellingen qua rendement en risico. Zie ook de nadere toelichting hierover in bijlage 1 over het klimaatbeleid.

Monitoring ESG-integratie door vermogensbeheerders

De vermogensbeheerders van RPF worden door de fiduciair vermogensbeheerder geselecteerd en gemonitord. Daarbij is maatschappelijk verantwoord beleggen één van de zes pijlers die gebruikt worden bij de selectie en monitoring (de overige vijf betreffen: Organisatie, Beleggingsproces, Personeel, Performance en Risico management). Om tot een objectief beeld te komen van de MVB-pijler hanteert de integraal vermogensbeheerder een vragenlijst. De vragen zijn uiteenlopend en hebben betrekking op het MVB-beleid binnen een organisatie, de integratie van MVB in het beleggingsproces en het beloningsbeleid bij een vermogensbeheerder. Uit het beoordelen van de ingevulde vragenlijst volgt een score die weer leidt tot een groen, oranje of rode kleur op de MVB-pijler. De score geeft een beeld van in hoeverre vermogensbeheerders aandacht en middelen besteden aan MVB. Bij een score die niet groen is, leidt dit tot extra engagement met de vermogensbeheerder om verbeteringen in hun MVB-proces door te voeren. Jaarlijks ontvang het bestuur van RPF de individuele jaarevaluaties van de vermogensbeheerders waarin ook de beoordeling op de MVB-pijler is opgenomen.

5.6 Impactbeleggen

RPF wil door middel van impactbeleggen positief bijdragen aan de oplossing van sociale- en milieuproblemen, in combinatie met het behalen van financieel rendement tegen een aanvaardbaar risico. Wij streven ernaar dat in 2030 minimaal 10% van onze totale beleggingsportefeuille bestaat uit impactbeleggingen. Doel is dat minimaal de helft van de doelallocatie is gelinkt aan het thema Klimaat. Daarbij houden we ook rekening met de samenhang met de thema's Voedselzekerheid en Duurzaam Wonen.

We hanteren de definitie voor impactbeleggen zoals het Global Impact Investors Network (GIIN) die heeft geformuleerd:

“Impactbeleggingen zijn beleggingen met de intentie om een positieve, meetbare sociale en milieu impact te maken, naast een positief financieel rendement.”

Wij hanteren als harde randvoorwaarden dat impactbeleggingen intentioneel en meetbaar moeten zijn. Dit houdt in dat vooraf duidelijke impactdoelstellingen moeten zijn geformuleerd en dat de effecten meetbaar zijn. Daarnaast toetsen we op de volgende aspecten:

- Contributie: leveren we als belegger daadwerkelijk een bijdrage?
- Impact risicomanagement: wat zijn de risico's van het niet behalen van impactdoelen en hoe worden negatieve effecten gemitigeerd?
- Impact in de reële wereld: is er daadwerkelijk positieve impact in de wereld om ons heen?

Een andere belangrijke randvoorwaarde is dat de impactbeleggingen passen binnen de bestaande kaders van rendement en risico. We willen met impactbeleggen geen concessie doen aan de robuuste portefeuille.

We verwijzen naar bijlage 2 voor verdere tekst en uitleg over het vastgestelde impactbeleid voor RPF.

5.6.1 Huidige invulling impact(volle) beleggingen in portefeuille RPF

Groene obligaties

RPF belegt binnen de categorie staatsobligaties voor minimaal 10% in Green, Social en Sustainable Bonds. De vermogensbeheerder heeft een raamwerk ontwikkeld om te toetsen of de obligaties terecht als groen en duurzaam kunnen worden aangemerkt. RPF belegt in Green, Social en Sustainable Bonds om een positieve bijdrage te leveren aan een leefbare wereld. We beogen projecten te stimuleren die helpen bij het tegengaan van klimaatverandering, het behoud van biodiversiteit en het verminderen van afval en milieuschade.

Infrastructuur

Tot de categorie impactbeleggen behoren ook enkele beleggingen binnen de infrastructuur portefeuille die zijn gelinkt aan hernieuwbare energie. We hebben in het mandaat voor infrastructuur vastgelegd dat tenminste 35% van deze portefeuille wordt ingevuld via investeringen in duurzame energie.

Vastgoed

Voor onze woningenportefeuille in Nederland is met de vermogensbeheerder een CO₂-reductiepad afgesproken met als doelstelling een 50% verlaging van de CO₂-uitstoot in 2030 ten opzichte van 1990 en 100% emissiereductie in 2050. Hiervoor is een combinatie van verduurzamingsmaatregelen voor vastgoed afgesproken met de vermogensbeheerder. Via groene daken, verschillende planten in de binnentuinen en plaatsing van insectenhôtels leveren we als pensioenfonds ook een bijdrage aan de biodiversiteit van de naaste omgeving van onze vastgoedprojecten. Andere voorbeelden zijn onze investeringen in levensloopbestendige appartementen, betaalbare studentenwoningen en zorgvastgoed. Tenslotte zijn we als pensioenfonds betrokken bij Stadsgoed. Dit is een samenwerking met lokale overheden, ontwikkelaars en aannemers in de omgeving van Amsterdam voor de totstandkoming van een leefbare en betaalbare woonomgeving.

6. MVB-beleid voor overige beleggingscategorieën

Hypotheken

De twee vermogensbeheerders binnen onze hypotheekportefeuille, Achmea Mortgages en Dynamic Credit, passen beiden ESG-integratie toe. De factor E (ecologie) heeft een duidelijke link met de energie labels. Een verbetering van de energie labels is een signaal dat de duurzaamheid van de achterliggende hypotheek is verbeterd. Hierop wordt door de vermogensbeheerders actief gestuurd. De factor S (sociaal) komt aan bod in het geval van eventuele betalingsachterstanden bij hypotheekgevers. Beide vermogensbeheerders kiezen voor de menselijke maat en proberen al vroegtijdig te signaleren of er financiële problemen kunnen optreden, om vervolgens in goed overleg te treden. Dit kan worden afgemeten aan een hoge klanttevredenheid bij bijzonder beheer gevallen.

Grondstoffen

Binnen de grondstoffenportefeuille heeft RPF ervoor gekozen om de blootstelling naar fossiele energie te halveren ten opzichte van de marktbenchmark. De benchmark voor Grondstoffen is in 2022 aangepast naar gelijkgewogen sectoren, waarbij fossiele energie 25% van de totale index uitmaakt (tegen 50% in de voorgaande benchmark).

Infrastructuur

Voor de beheerders infrastructuurfondsen worden sinds 2010 specifieke voorwaarden opgelegd: de beleggingsfondsen moeten een duurzaamheidsbeleid hebben en de uitgangspunten van de UN Global Compact meenemen. Ook zijn met de vermogensbeheerders specifieke afspraken gemaakt dat zij het uitsluitingsbeleid van RPF volgen. Tot slot heeft RPF als doelstelling om 35% van de infrastructuurportefeuille te alloceren naar hernieuwbare energie.

Private equity

Voor de beheerders van private equity fondsen worden sinds 2010 specifieke voorwaarden opgelegd: de beleggingsfondsen moeten een duurzaamheidsbeleid hebben en de uitgangspunten van de UN Global Compact meenemen. Daarnaast moet er voldoende transparantie zijn en sprake zijn van gelijkgerichtheid van belangen tussen de beloning van de generale partners enerzijds en het rendement van de limited partners anderzijds. Bovendien is met de vermogensbeheerders afgesproken dat zij het uitsluitingsbeleid van RPF volgen.

Vastgoed

Binnen de vastgoedportefeuille zetten we continue stappen in het verbeteren van het duurzaamheidsprofiel. Dit meten we met behulp van GRESB-scores¹⁶ en we sturen de portefeuille bij met behulp van een CO₂-routekaart. Het streven is om de CO₂-uitstoot van onze woningenportefeuille in Nederland met bijna 100% te verlagen in 2050 (ten opzichte van 1990). Daarnaast onderzoeken we de klimaatrisico's van onze vastgoedportefeuille via klimaatadaptatiescans. Dit geeft inzicht in de impact van het klimaat op onze vastgoedportefeuille en welke maatregelen wij moeten nemen om dit risico te beheersen. Bij de internationale fondsen gaan we ook het gesprek aan met managers om ESG-integratie waar mogelijk te stimuleren.

¹⁶ <https://www.gresb.com/nl-en/>

7. ESG-risicobeheer

De beheersing van ESG risico's maakt onderdeel uit van ons bredere risicobeheerproces. RPF beoordeelt de risico's rondom duurzaamheid vanuit twee perspectieven, namelijk:

- 1) Financiële materialiteit ('outside-in')
Hier gaat het om hoe ESG-factoren de financiële positie van ons pensioenfonds kunnen beïnvloeden. Hierbij kan worden gedacht aan:
 - Klimaatrisico's, zoals fysieke schade (bijvoorbeeld effect van extreem weer op onze vastgoedportefeuille).
 - Transitierisico's, zoals CO₂-beprijzing of strengere regelgeving die bepaalde sectoren minder winstgevend maakt.
 - Sociale risico's, zoals arbeidsconflicten of slechte arbeidsomstandigheden in de productieketen van bedrijven waarin we beleggen.
 - Governance risico's, zoals corruptie of slecht bestuur.
- 2) Maatschappelijke materialiteit ('inside-out')
Hier gaat het om hoe onze beleggingen invloed kunnen hebben op mens en milieu. Hierbij kan worden gedacht aan:
 - CO₂-uitstoot van bedrijven in onze beleggingsportefeuille
 - Impact op biodiversiteit
 - Mensenrechten in waardeketens
 - Onderwijs, gezondheid of sociale inclusie

Eén keer per drie jaar bepalen we aan de hand van een uitgebreide lijst van ESG-risico's ('longlist') wat de meest relevante ESG-risico's voor ons pensioenfonds zijn ('shortlist'). We gebruiken twee gerenommeerde bronnen voor het maken van de longlist: (i) het Global Risks Report van het World Economic Forum en (ii) de OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct. Onderstaand figuur toont het proces om vanuit de longlist te komen tot een shortlist van relevante ESG-risico's voor ons fonds.

Figuur 1: van longlist naar shortlist voor ESG-risico's

Op basis van de shortlist ESG-risico's vindt er vervolgens een eigen risicobeoordeling plaats ('risk self assessment'). Hierbij bekijken we zowel de financiële materialiteit (impact op fonds) als de maatschappelijke materialiteit (impact op maatschappij). Bij de mogelijke invloed op de externe omgeving kan het reputatierisico een belangrijke rol spelen. We beoordelen de ESG-risico's vóór en ná het toepassen van beheersmaatregelen (bruto risico versus netto risico). Indien een netto ESG-risico buiten de risicobereidheid valt, kan dit aanleiding geven tot aanvullende maatregelen. We voeren daarnaast ook een jaarlijkse materialiteitsanalyse uit, met als doel om de voornaamste financiële ESG-risico's op de korte termijn in kaart te brengen. We monitoren de blootstelling aan relevante ESG-risico's met behulp van Key Risk Indicators, onder de voorwaarde dat hiervoor ook voldoende data beschikbaar zijn. Dat is voor de meeste ESG-risico's op de shortlist inderdaad het geval.

De resultaten van de driejaarlijkse evaluatie en van de jaarlijkse monitoring kunnen aanleiding geven tot aanpassingen van ons MVB-beleid. Daarbij kan worden gedacht aan uitwerking van themabeleid, om bepaalde duurzaamheidsrisico's beter te beheersen. Bij de doorontwikkeling van dit beleid, houden we oog voor de actuele marktontwikkelingen en aanbevelingen vanuit De Nederlandse Bank.

8. Rapportage en verantwoording

RPF vindt het belangrijk om transparant te zijn over de verantwoord beleggen activiteiten die het pensioenfonds onderneemt. Het fonds publiceert verschillende rapportages op de website over de invulling en uitvoering van het MVB-beleid. De volgende rapportages zijn te vinden op de website van RPF:

- Uitsluitingslijst
- Holdings overzicht
- Kwartaalrapportages stembeleid en engagement

Daarnaast staan op de website ook de relevante rapportages in het kader van de Europese duurzaamheidswetgeving, de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR).

In e-Regie, de digitale nieuwsbrief van RPF, doen we frequent verslag over resultaten van het verantwoord beleggingsbeleid. Ook in het jaarverslag is een apart hoofdstuk waarin uitgebreid wordt gerapporteerd over de resultaten van het fonds. Het jaarverslag is tevens terug te vinden op de website van RPF.

RPF participeert ook in onderzoeken door externe partijen naar het MVB-beleid door pensioenfondsen waaronder de enquête van de UN PRI en de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO).

Naast de communicatie via de website vindt RPF het belangrijk om periodiek te peilen wat onze deelnemers vinden van maatschappelijk verantwoord beleggen. Hiervoor doen we onderzoek door middel van enquêtes onder onze deelnemers. Dit biedt bruikbare informatie om het MVB-beleid verder te ontwikkelen, waarbij we rekening houden met de voorkeuren van onze deelnemers. Er is ook periodiek overleg met het verantwoordingsorgaan van het pensioenfonds, waarbij de MVB-ontwikkelingen worden toegelicht en besproken.

Bijlage 1: Klimaatbeleid RPF

1. Inleiding

Klimaatactie is een prioriteit in het MVB-beleid van Rabobank Pensioenfonds. Om hier invulling aan te geven hebben we een klimaatbeleid vastgesteld, met als belangrijkste uitgangspunt het tegengaan van klimaatverandering.

Om een verdere stijging van de wereldwijde temperatuur te beperken tot ruim onder de 2°C in 2100 (de doelstelling uit het Klimaatakkoord van Parijs) moet de uitstoot van broeikasgassen tussen 2020 en 2030 zijn gehalveerd zijn en in 2050 gedaald zijn tot “netto nul”. Dat wil zeggen dat de mondiale uitstoot niet hoger mag zijn dan de natuurlijke capaciteit van de aarde om CO₂ op te nemen.

Het Klimaatakkoord van Parijs is het internationaal leidende uitgangspunt om op een collectieve en uniforme manier klimaatverandering wereldwijd tegen te gaan. Dit akkoord vormt daarom de rode draad in ons klimaatbeleid.

We voeren het klimaatbeleid uit via vier pijlers:

- 1) impactbeleggen
- 2) CO₂-reductie
- 3) engagement en stemmen
- 4) uitsluitingen

2. Ambitie klimaatbeleid

Rabobank Pensioenfonds wil een actieve bijdrage leveren aan het behalen van de doelstellingen uit het klimaatakkoord van Parijs. Concreet betekent dit dat wij:

- met impactbeleggingen bijdragen aan het succes van de energietransitie;
- de CO₂-voetafdruk van onze beleggingen meten, monitoren en reduceren richting een klimaatneutrale portefeuille in 2050;
- via stemmen en engagement invloed uitoefenen op het klimaatbeleid van ondernemingen;
- en niet beleggen in bedrijven die met hun activiteiten een disproportionele negatieve impact hebben op het klimaat.

Deze ambitie sluit aan bij de ambitie van de Rabobank om actie te ondernemen op klimaatgebied en om de transitie naar een klimaatneutrale economie te ondersteunen en de opwarming van de aarde te beperken. Ook sluit deze ambitie aan bij de wensen van een meerderheid van onze deelnemers. Tijdens het meest recente deelnemersonderzoek (2022) gaf een meerderheid aan voorstander te zijn van:

- verdergaande investeringen in hernieuwbare energie;
- het streven naar een klimaatneutrale beleggingsportefeuille in 2050; en
- het in gesprek blijven met olie- en gasbedrijven om invloed uit te oefenen op het verduurzamen van hun bedrijfsvoering.

De voornaamste drijfveer om binnen onze beleggingsportefeuille aandacht te besteden aan het thema klimaat is dat Rabobank Pensioenfonds de verantwoordelijkheid wil nemen als grote belegger om bij te dragen aan een duurzame samenleving. Daarnaast willen wij met impactvolle investeringen een positieve bijdrage leveren aan de klimaattransitie. Ook willen wij klimaatgerelateerde beleggingsrisico's beheersen. Dit geldt voor zowel transitierisico's als voor fysieke klimaatrisico's.

3. Doelstellingen klimaatbeleid

3.1 Impactbeleggen met focus op de energietransitie

Wij denken vooral een bijdrage te kunnen leveren aan het tegengaan van klimaatverandering door middel van impact(volle) beleggingen in de energietransitie. RPF zal de komende jaren haar portefeuille van impactbeleggingen verder uitbreiden. Op dit moment hebben wij al significante beleggingen in groene obligaties, hernieuwbare energieprojecten binnen de categorie infrastructuur. We zien mogelijkheden om ook impactbeleggingen te realiseren in andere beleggingscategorieën. In totaal streven we ernaar dat in 2030 minimaal 10% van onze totale beleggingsportefeuille bestaat uit impactbeleggingen. Minimaal de helft van onze impactbeleggingen relateren we aan het thema klimaat. In het beleidsparagraaf over Impactbeleggen lichten we dit verder toe.

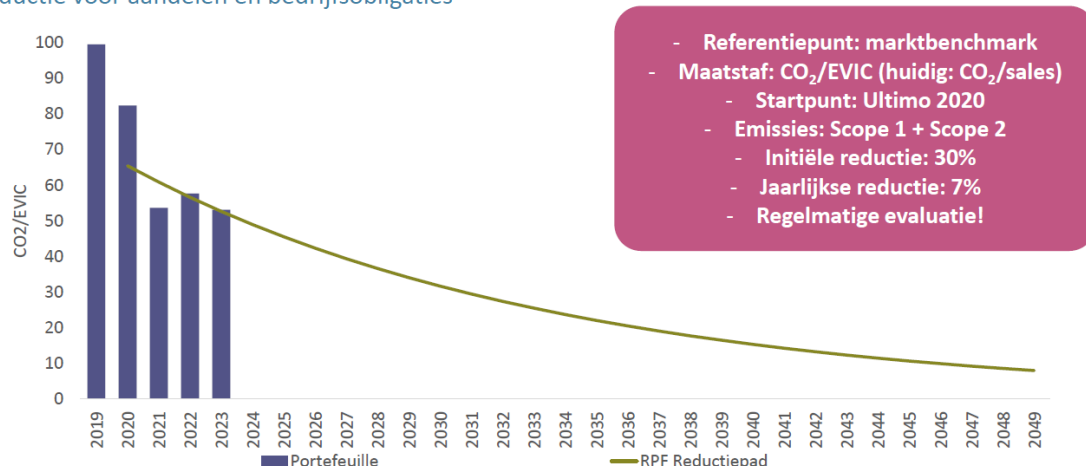
3.2 CO₂-reductie richting een klimaatneutrale portefeuille

We willen onze economische belangen laten samengaan met onze duurzaamheidsambities. Dit kunnen we bereiken door onze beleggingsportefeuille zoveel mogelijk af te stemmen op het behalen van de doelstellingen uit het klimaatakkoord van Parijs.

Daarom stemmen we de reductiedoelstellingen van de beleggingsportefeuilles in aandelen en bedrijfsobligaties (investment grade en high yield) af op de CO₂-reductiedoelstellingen van de EU-klimaatbenchmarks (specifiek de Climate Transition Benchmark). Dit houdt in dat onze portefeuilles het volgende reductiepad volgen:

Figuur 1: CO₂ reductiepad voor portefeuilles aandelen en bedrijfsobligaties

CO₂-reductie voor aandelen en bedrijfsobligaties

Portefeuille (blauwe staafdiagram): liquide beleggingen in bedrijven

Hierbij hanteren wij de volgende uitgangspunten:

- Referentiepunt: marktbenchmark
- Maatstaf: CO₂/EVIC
- Startjaar: 2020
- Emissies: Scope 1 en Scope 2
- Initiële reductie: 30%
- Jaarlijkse reductie: 7%
- Jaarlijkse evaluatie en afstemming op beleggingsdoelstellingen

Voor de beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties betekent dit concreet een verlaging van de CO₂-voetafdruk ten opzichte van de marktbenchmark in 2020:

- van 50% in 2025
- van 66% in 2030
- van ruim 90% in 2050

Voor staatsobligaties en illiquide beleggingen is het niet mogelijk en/of zinvol om een dergelijk reductiepad te hanteren. Voor overheden is er momenteel geen goede maatstaf beschikbaar die gebruikt kan worden om de CO₂-voetafdruk van beleggingen in overheden te verlagen. Voor illiquide beleggingen is vaak geen eenduidige data beschikbaar op basis waarvan op een kwantitatieve manier gestuurd kan worden.

Wij maken daarom specifieke afspraken met onze vermogensbeheerders om de beleggingen in lijn te brengen met de doelstellingen uit het klimaatakkoord van Parijs. Zo hebben wij afspraken gemaakt over een CO₂-routekaart voor onze vastgoedbeleggingen in Nederland, met als doel om in 2050 klimaatneutraal te zijn. Dit zullen wij ook met andere vermogensbeheerders binnen de illiquide portefeuille doen. Omdat hiervoor nog niet voor alle beleggingscategorieën eenduidige methodes beschikbaar zijn, zullen we per vermogensbeheerder specifieke afspraken maken.

We zullen de voortgang van de beoogde CO₂-reductie monitoren en indien nodig overgaan tot bijsturing. We willen te allen tijde een robuuste portefeuille handhaven. Anders gezegd: het klimaatbeleid wordt niet automatisch gevolgd, maar moet passen bij onze lange termijn doelstellingen qua rendement en risico.

3.3 Engagement en stemmen

We zetten engagement in om bedrijven te stimuleren bij te dragen aan het behalen van de doelstellingen uit het Klimaatakkoord van Parijs. We zijn ondertekenaar van het collectieve engagement initiatief Climate Action 100+. Via diverse engagement thema's is er focus op de reductie van CO₂-emissies, in het bijzonder bij bedrijven binnen de fossiele industrie. Onze engagement is vooral gericht op bedrijven die nu nog achterlopen in de energietransitie. Bij onvoldoende voortgang op het thema klimaat, komen bedrijven in aanmerking voor uitsluiting. Dit is vergelijkbaar met de aanpak voor enhanced engagement.

Rabobank Pensioenfonds gelooft dat engagement bij fossiele energiebedrijven een positief verschil kan maken en kiest daarom voor dit instrument. Het uitsluiten van fossiele energiebedrijven zorgt weliswaar voor een lagere CO₂-voetafdruk van onze portefeuille, maar niet tot een vermindering van het klimaatprobleem. We geven er de voorkeur aan om onze invloed als belegger zoveel mogelijk aan te wenden, om klimaatverandering tegen te gaan. Ook nemen we, waar mogelijk, zelf deel aan engagementinitiatieven op het thema klimaat.

Tot slot voeren we engagement met vermogensbeheerders van onze illiquide beleggingen om ervoor te zorgen dat zij klimaatverandering voldoende adresseren binnen hun beleggingen in infrastructuur, vastgoed en private equity.

Wij zetten onze engagementtrajecten kracht bij door het toepassen van een escalatiestrategie waarbij stemmen op aandeelhoudersvergaderingen wordt ingezet om engagementdoelstellingen te behalen. Ook hebben wij een positieve grondhouding ten aanzien van aandeelhoudersresoluties, die ondernemingen oproepen om hun klimaatstrategie te versterken.

3.4 Uitsluitingsbeleid

Het uitsluitingsbeleid fungeert binnen het klimaatbeleid als ondergrens. We beleggen niet in bedrijven die met hun activiteiten een disproportionele negatieve impact hebben op het klimaat.

We sluiten bedrijven uit die meer dan 5% van hun omzet halen uit:

- Winning van thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumen, antraciet en stoomkolen);
- Elektriciteitsopwekking uit thermische steenkool;
- Winning van olie uit teerzanden;
- Winning van schalieolie en -gas; en
- Winning van Arctische olie en -gas.

Bijlage 2: Impactbeleid RPF

1. Inleiding

We staan voor grote uitdagingen om duurzame ontwikkeling mogelijk te maken en daarmee zorg te dragen voor een leefbare wereld voor toekomstige generaties. RPF past diverse beleggingsinstrumenten toe om negatieve impact te beperken en positieve ontwikkelingen te stimuleren. Tot deze instrumenten behoren: uitsluitingen, ESG-integratie, CO₂-reductie en actief aandeelhouderschap (stemmen en engagement). Daarnaast vinden we het belangrijk om via onze beleggingen een positieve impact te maken.

2. Ambitie impactbeleggen

RPF streeft ernaar om met impactbeleggen een positieve bijdrage te leveren aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken op het gebied van welzijn en milieu. Het is onze ambitie om met name een positief verschil te maken op de maatschappelijke thema's klimaatverandering, voedselzekerheid en duurzaam wonen. Dit zijn thema's die goed aansluiten bij de Rabobank en bij onze deelnemers.

3. Definitie impactbeleggen

We hanteren de definitie voor impactbeleggen, zoals het Global Impact Investors Network (GIIN) die heeft geformuleerd:

“Impactbeleggingen zijn beleggingen met de intentie om een positieve, meetbare sociale en milieu impact te maken, naast een positief financieel rendement.”

Wij hanteren als harde randvoorwaarden dat impactbeleggingen intentioneel en meetbaar moeten zijn. Dit houdt in dat vooraf duidelijke impactdoelstellingen moeten zijn geformuleerd en dat de effecten meetbaar zijn. Daarnaast toetsen we op de volgende aspecten:

- Contributie: leveren we als belegger daadwerkelijk een bijdrage?
- Impact risicomanagement: wat zijn de risico's van het niet behalen van impactdoelen en hoe worden negatieve effecten gemitigeerd?
- Impact in de reële wereld: is er daadwerkelijk positieve impact in de wereld om ons heen?

Naast impactbeleggingen onderkennen we ook zogenoemde impactvolle beleggingen. Dit zijn beleggingen met een positieve impact, maar die niet voldoen aan de definitie van de GIIN. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan onze duurzame investeringen in vastgoed. Zo zijn we impactvol bezig met de verduurzaming van onze woningportefeuille in Nederland en Duitsland.

4. Uitgangspunten impactbeleggen

Bij het selecteren van impactbeleggingen gelden voor ons fonds de volgende uitgangspunten:

- We zoeken in eerste instantie naar oplossingen binnen bestaande beleggingscategorieën in de portefeuille.
- De impactbeleggingen moeten passen binnen de bestaande kaders van rendement en risico. We willen met impactbeleggen geen concessie doen aan de robuuste portefeuille.
- We leggen de nadruk op Nederland, maar we kijken ook naar mogelijkheden internationaal.
- We streven naar het bundelen van krachten met andere beleggers, omdat wij geloven dat we samen meer impact kunnen maken.
- We zien veel mogelijkheden voor impactbeleggen binnen de categorieën Private Equity, Infrastructuur en Vastgoed. We kiezen binnen deze categorieën voor een geleidelijke draai naar meer impact om transactiekosten te beperken.
- We staan binnen de categorieën Private Equity en Infrastructuur een off benchmarkruimte toe van maximaal 20%. Bij Private Equity kan die ruimte worden benut voor Private Debt, bij Infrastructuur voor Natural Capital (land- en bouw). Hiermee beogen we met name voor het thema voedselzekerheid meer beleggingsmogelijkheden te creëren.

Impactthema's

Om focus aan te brengen, hebben we drie thema's aangemerkt voor impactbeleggen:

- 1) Klimaatverandering
- 2) Voedselzekerheid
- 3) Duurzaam Wonen

Er is voor deze drie thema's een 'theory of change' opgesteld. Zo'n 'theory of change' beschrijft het stappenplan van probleemidentificatie, input, activiteiten, output, uitkomsten en gerealiseerde impact. Op die manier kunnen we inzichtelijk maken op welke wijze onze beleggingen bijdragen aan de oplossing van maatschappelijke uitdagingen en dus impact maken.

Figuur 1: Theory of Change "Klimaatverandering"

						
	Probleem	Input	Activiteiten	Output	Uitkomsten	Impact
Klimaatverandering 	Klimaatverandering	- Kapitaal - Selectie impactbeleggingen - Kennis & engagement	- Onder meer: - Hernieuwbare energie - Schone mobiliteit en <u>cleantech</u> - Klimaatmitigatie: duurzame productie	- Onder meer: - Hernieuwbare energie opgewekt (MWh) - GHG emissies per product (ton CO₂-eq)	- Onder meer: - Vermeden CO₂-emissies (ton) - GHG emissies bespaard per product (ton CO₂-eq)	Bijdrage aan de doelen van Parijs om ruim onder 2 graden opwarming in 2050 te blijven

Figuur 2: Theory of Change "Voedselzekerheid"

						
	Probleem	Input	Activiteiten	Output	Uitkomsten	Impact
Voedselzekerheid 	Voedselschaarste en ongezonde voeding als gevolg van: - Veranderend klimaat - Verlies biodiversiteit - Groei bevolking - Armoede - Ongezond voedingspatroon (ondervoeding, obesitas) - Voedselverspilling	- Kapitaal - Selectie impactbeleggingen - Kennis & engagement	- Onder meer: - Toegang tot voeding & voedingstechnologie - Duurzame landbouw & kleinschalige landbouw - Afval- en watermanagement van voedingsproductie - Duurzame visserij & oceaانبewoud - Bosbouw, biodiversiteitsbehoud en herstel	- Onder meer: - Voeding geproduceerd met micronutriënten (#) - Duurzame landbouw (ha) - Aantal kleinschalige boeren ondersteund (#) - Afval verwerkt (ton) - Water verbruikt (m³) - Duurzaam hout geproduceerd (m³) - Biodiversiteit onder beheer (ha)	- Onder meer: - Micronutriënten verhoogd (%) - Grondkwaliteit verbeterd (%) - Minimale grondbewerkings-praktijken (%) - Verandering in inkomen boer (%) - Afval vermeden (ton) - Water bespaard (m³) - Soortenrijkdom (per Ha/per uur)	Duurzame productie van voeding met behoud van biodiversiteit, gezondere diëten en vergroten van kennis, vaardigheden en inkomsten van boeren.

Figuur 3: Theory of Change "Duurzaam Wonen"

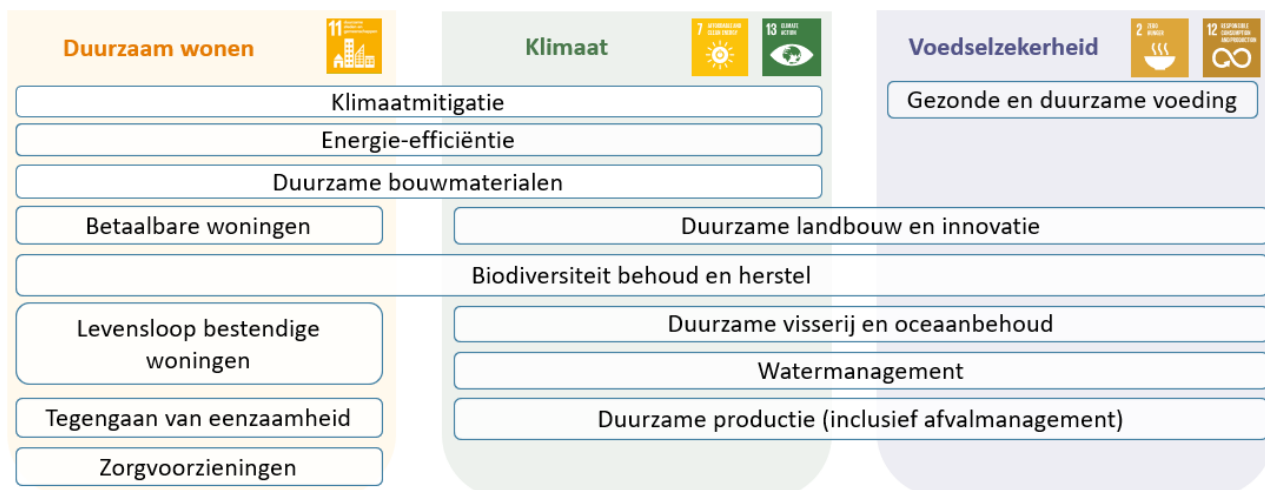
						
	Probleem	Input	Activiteiten	Output	Uitkomsten	Impact
Duurzaam wonen 	- Een groot deel van het bestaande vastgoed in binnen- en buitenland voldoet niet aan de voorwaarden om de klimaatdoelen van Parijs te halen - Groot tekort aan (passende) woningen	- Kapitaal - Selectie impactbeleggingen - Kennis & engagement	- Klimaatmitigatie; o.a. energiebesparing, verduurzaming van woningen - Groene gebouwen & duurzame steden; o.a. efficiënt ruimtegebruik, leefbare omgeving - Betaalbare woningen, waaronder ouderenhuisvesting - Zorgvastgoed	- Aantal woningen naar hoger energielabel (#) - Aantal ouderenwoningen (#) - Oppervlakte zorgvastgoed (m²)	Aantal mensen met toegang tot duurzaam wonen (#)	- Bijdrage aan de doelen van Parijs om ruim onder 2 graden opwarming in 2050 te blijven - Meer mensen met toegang tot meer geschikte woningen

5. Doelallocatie impactbeleggen: 10% van de portefeuille in 2030

Wij streven ernaar dat in 2030 minimaal 10% van onze totale beleggingsportefeuille bestaat uit impactbeleggingen. Om tot het percentage van 10% te komen zullen we in brede zin binnen alle relevante beleggingscategorieën onze impactmogelijkheden uitbreiden. Mogelijk worden er ook nieuwe categorieën toegevoegd.

We streven ernaar dat minimaal de helft van de doelallocatie is gelinkt aan het thema Klimaat. Daarbij houden we ook rekening met de samenhang met de thema's Voedselzekerheid en Duurzaam Wonen.

Figuur 4: Samenhang impactthema's

Bijlage 3: Belastingcode RPF

1. We handelen in het belang van onze deelnemers

RPF streeft naar een optimaal rendement na belastingen door middel van een maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid. Dit betekent dat RPF een goed rendement wil behalen en tegelijk ons eerlijke aandeel aan belastingen wil betalen.

2. We voldoen aan de fiscale wet- en regelgeving

RPF houdt zich te allen tijde aan geldende fiscale wet- en regelgeving alsmede aan relevante internationale richtlijnen, zoals van de OESO en de EU. RPF handelt in overeenstemming met de letter en de geest van de wet- en regelgeving. We anticiperen daarbij ook op toekomstige wet- en regelgeving en houden rekening met actuele maatschappelijke ontwikkelingen. RPF verschaft informatie indien en zodra dit op wettelijke gronden door autoriteiten wordt gevraagd. We zien erop toe dat dit ook geldt voor de vermogensbeheerders die RPF inzet.

3. We zijn transparant over ons belastingbeleid

RPF is transparant over de houding aangaande belastingen en we communiceren open over ons belastingbeleid. RPF streeft naar een coöperatieve en constructieve relatie met alle betrokken partijen op fiscaal gebied, zoals de toezichthouders in binnen- en buitenland.

4. We hanteren het principe 'tax follows business'

RPF baseert de investeringskeuzes primair op zakelijke gronden. Belastingen volgen onze beleggingsactiviteiten en niet omgekeerd. Anders gezegd: RPF doet geen investeringen die hoofdzakelijk of volledig fiscaal gedreven zijn.

5. We zijn risicomijdend met onze belastingposities

RPF kan gebruik maken van internationale belastingverdragen en/of bepaalde belastingvrijstellingen. We willen een laag risico lopen met de interpretatie van de fiscale wet- en regelgeving. Dit betekent dat we onzekere belastingposities willen vermijden. RPF streeft naar een hoge mate van zekerheid (kans van tenminste 70%) over de ingenomen standpunten ten aanzien van belastingposities.

6. We willen dubbele belasting voorkomen

Gezien de bijzonder vrijgestelde pensioenfondsstatus van RPF, is het uitgangspunt dat de belastingheffing slechts één keer plaatsvindt op het niveau van de liquide of illiquide belegging. RPF wil zoveel mogelijk de situatie en belastingdruk benaderen van een directe investering.

7. We kiezen voor logische fiscale structuren

RPF belegt via fiscale structuren die een logische functionele opbouw hebben in relatie tot belegging en beheer. RPF gebruikt zoveel mogelijk coöperatieve jurisdicties met een transparant belastingstelsel. We willen niet actief bijdragen aan (het mogelijk maken van) agressieve tax planning en daar ook geen gebruik van maken. Dit betekent dat we geen investeringen doen die gebruik maken van een fiscale structurering via belastingparadijzen ('tax havens') om daar een fiscaal voordeel uit te behalen. Ook willen we niet investeren in jurisdicties met een laag belast regime of in jurisdicties die door de EU als gedeeltelijk compliant of niet compliant worden gezien.

8. We vragen onze vermogensbeheerders en dienstverleners zich te houden aan de Belasting Code

RPF vraagt aan de aangestelde vermogensbeheerders om te handelen volgens de Belasting Code. We verwachten ook van onze andere dienstverleners dat zij op fiscaal gebied in lijn handelen met de belangen en wensen van RPF.

Bijlage 4: stembeleid RPF

Financiële rapportage en externe accountants

1. Stem voor de goedkeuring van financiële verslagen, directieverslagen en auditrapportage tenzij:
 - er zorgen zijn over de betrouwbaarheid van de rapportage of de gevolgde procedures;
 - het bedrijf niet reageert op informatieverzoeken van aandeelhouders;
 - er zorgen zijn over de prestaties van het bedrijf, en aandeelhouders niet de mogelijkheid hebben om ontevredenheid te uiten door tegen passende voorstellen te stemmen als deze niet op de agenda staan.
2. Stem voor de benoeming van (wettelijke) accountants en bijbehorende compensatie tenzij:
 - het bedrijf niet reageert op informatieverzoeken van aandeelhouders;
 - de auditor plotseling en zonder goede reden wordt veranderd;
 - stem tegen wanneer kwesties met betrekking tot het mandaat, vergoedingen en onafhankelijkheid van de audit niet in overeenstemming zijn met 'best practices' in de markt.

Raad van commissarissen of bestuur¹⁷

3. Stem voor de verkiezing van een bestuurder, benoemd door het management, tenzij:
 - prestaties uit het verleden van de genomineerde tot zorgen leiden, waaronder herhaalde afwezigheid op bestuursvergaderingen, crimineel gedrag of inbreuk van fiduciaire verantwoordelijkheden;
 - de aangewezen bestuurder een insider is of gelieerde is aan de vennootschap en het bestuur volgens lokale standaarden niet voldoende onafhankelijk is;
 - het bestuur volgens de lokale standaarden niet voldoende onafhankelijk is;
 - er een geschiktere bestuurder, voorgedragen door aandeelhouders, beschikbaar is voor benoeming;
 - het bestuur herhaaldelijk onwil toont om bestuursnormen goed te implementeren, zoals aanhoudende, onaanvaardbare compensatiepraktijken;
 - de genomineerde bijdraagt aan een ondermaatse samenstelling van het bestuur vergeleken met lokale 'best practices' op het gebied van ambtstermijn, diversiteit, vaardigheden en externe verplichtingen;
 - het bestuur niet voldoet aan de wettelijke vereisten inzake genderdiversiteit. In markten waar er geen regelgeving omtrent dit onderwerp is, zullen we niet stemmen.
4. Stem voor voorgedragen bestuurders van het Auditcomité tenzij:
 - het Auditcomité volgens lokale normen niet voldoende onafhankelijk is;
 - de bestuurder geen boekhoudkundige kennis of ervaring met audits heeft en de commissie niet beschikt over minstens één lid met zulke relevante vaardigheden;
 - er bezorgdheid is over de kwaliteit van de controle en het niveau en/of timing van de verificatie van de gecontroleerde rekeningen.
5. Stem voor de verkiezing van een door aandeelhouders aangewezen bestuurder, tenzij:
 - prestaties uit het verleden van de genomineerde tot zorgen leiden;
 - een geschiktere bestuurder, aangewezen door het management, beschikbaar is voor verkiezing;
 - In gevallen waarin te weinig informatie bekendgemaakt is, wordt onthouden van stemming.
6. Stem voor een vaste grootte van het bestuur, tenzij een groot aantal leden is toegestaan.
7. Stem voor de introductie van individuele benoemingen van het bestuur.
8. Beoordeel de wijzigingen in de bestuursstructuur of -grootte per geval.
9. Stem voor decharge van de Raad van Commissarissen en Raad van Bestuur en management tenzij:
 - er duidelijke zorgen zijn over de prestaties van het bestuur en management in de beoordelingsperiode;

¹⁷ In dit document wordt verwezen naar het bestuur of directie als onderdeel van een internationaal stembeleid. Dit betekent dat het betrekking heeft op landen waar zowel een Tier 1 als Tier 2 structuur kan gelden. In de meerderheid van de gevallen heeft de benaming bestuur betrekking op leden van organen waar deze een toezichthoudende functie heeft, tenzij er expliciet vermeld staat dat het een uitvoerende betrekking heeft.

- andere aandeelhouders gerechtelijke stappen nemen tegen het bestuur.
10. Stem tegen vrijwaring van uitvoerende bestuurders of auditors.

Vergoeding

11. Beoordeel beloningsplannen voor uitvoerende bestuurders per geval. Stem voor het beloningsbeleid of de uitvoering ervan tenzij:
- het beleid beloning en prestatie niet op elkaar afstemt;
 - de beloningsstructuur een buitensporige focus legt op korte termijn prestaties;
 - er onvoldoende openheid is over beloningsmethoden en er zorgen zijn over verantwoording door het bestuur;
 - de vergoeding buitensporig wordt geacht en aanzienlijke kosten voor aandeelhouders met zich meebrengt.
12. Stem tegen het remuneratiebeleid of de uitvoering ervan, indien één van het onderstaande van toepassing is:
- prestatiedoelen achteraf worden gewijzigd;
 - substantiële eenmalige betalingen worden verricht zonder prestatiecriteria;
 - gouden handdrukken;
 - gouden parachutes met enkele trigger;
 - startregelingen en vertrekvergoedingen die 'best practices' in de markt overstijgen;
 - pensioenregelingen aanzienlijk uit de pas met het bredere personeelsbestand;
 - bonusbetalingen gedaan worden wanneer het bedrijf geen winst heeft gemaakt in de laatste twee jaar.
13. Stem voor de voorgestelde vergoeding van niet-uitvoerende bestuurders tenzij:
- het bedrag van de compensatie buitensporig is volgens land- of bedrijfstakstandaarden;
 - het voorstel pensioenuitkeringen bevat;
 - vergoeding ongepaste doelstellingen bevat (bijvoorbeeld omtrent dividendbeleid) die het oordeel van onafhankelijke bestuurders in gevaar kunnen brengen.

Kapitaalbeheer

14. Stem voor de voorgestelde allocatie van inkomsten, tenzij:
- de uitbetaling geen afspiegeling is van de financiële positie van het bedrijf;
 - er bezorgdheid is dat het dividend-/winstallocatiebeleid niet in het belang van aandeelhouders is;
 - het bedrijf een geschiedenis heeft van slecht kapitaalbeheer.
15. Beoordeel voorstellen om kredietemissies die zijn beveiligd met activa van het bedrijf goed te keuren per geval.
16. Beoordelen voorstellen om de schuld of leenbevoegdheden te verhogen per geval.
17. Stem voor algemene uitgifteverzoeken, tenzij:
- de uitgifte meer dan 100% van het huidige geplaatste kapitaal overstijgt;
 - bij de uitgifte een toereikende mate van voorkeursrechten ontbreekt;
 - de uitgifte niet voldoet aan 'best practices' in de markt zonder juiste rechtvaardiging.
18. Stem voor de verhoging van het toegestane kapitaal tenzij:
- de nieuwe autorisatie 100% van huidige autorisatie overschrijdt;
 - de nieuwe machtiging geen voorkeursrechten draagt;
 - minder dan 30% van de nieuwe autorisatie uitstaand is;
 - de uitgifte overschrijdt gangbare normen in de markt zonder juiste rechtvaardiging.
19. Stem tegen uitgifteverzoek van preferente aandelen met superieure rechten ten aanzien van gewone aandelen.
20. Stem voor aandeleninkoop- en heruitgifteplannen, tenzij:
- het plan geen bescherming bevat tegen selectieve inkoop of heruitgifte;
 - er zorgen zijn over misbruik van aandeleninkoop en (selectieve) heruitgifteplannen;
 - transacties uitgevoerd worden onder ongunstige omstandigheden voor aandeelhouders.
21. Stem voor vermindering van kapitaalverzoeken, tenzij:
- voorwaarden ongunstig zijn voor aandeelhouders.

22. Stem voor voorstellen voor kredietuitgifte, tenzij:
- de uitgifte buitensporig is gezien de financiële positie van de onderneming;
 - de uitgifte superieure rechten op gewone aandelen heeft wanneer deze geconverteerd worden.

Fusies en overnames

23. Stem voor fusies en overnames tenzij:
- er onvoldoende informatie beschikbaar is en/of verstrekt wordt om een weloverwogen beslissing te maken;
 - stemrechten, winstverdeling of andere aandeelhoudersrechten onevenredig gewijzigd worden;
 - de structuur na de fusie of overname geen goede corporate governance weergeeft;
 - de fusie niet in het belang is van de aandeelhouders.
24. Evalueer voorstellen voor reorganisatie en/of herstructurering per geval.

Rechten van aandeelhouders

25. Beoordeel wijzigingen in de statuten of het Handvest van verenigingen of van bedrijven per geval
- Stem tegen voorgestelde wijzigingen die niet in het belang van minderheidsaandeelhouders zijn.
26. Beoordeel wijzigingen van quorumvereisten per geval.
27. Stem voor voorstellen om naar een “één aandeel, één stem” kapitaalstructuur te converteren.
28. Stem tegen een wijziging van de meldingsdrempel van aandelenbezit anders dan 5% (SEC-norm).
29. Stem voor besluiten om het boekjaar van een onderneming te wijzigen, tenzij:
- de motivatie is om aandeelhoudersinformatie of de mogelijkheid tot stemmen te onthouden, bijvoorbeeld door de AVA uit te stellen.
30. Stem tegen de invoering of verlenging van alle anti-overnames mechanismen, tenzij aan alle volgende voorwaarden is voldaan:
- het mechanisme is ontworpen om waarde op lange termijn en continuïteit voor alle belanghebbenden te creëren;
 - het mechanisme is niet permanent van aard;
 - het mechanisme is niet ontworpen om onterechte bescherming van het bestuur te faciliteren;
 - het mechanisme staat geen significante verwatering of conflicten met aandeelhoudersbelang toe;
 - het bedrijf heeft een track record van degelijke corporate governance-praktijken ten aanzien van minderheidsaandeelhouders;
 - een volledig onafhankelijke entiteit beslist of heeft een veto met betrekking tot de uitvoering van het mechanisme;
 - het bedrijf heeft geen ander anti-overnamemechanisme.
31. Stem tegen goedkeuring van door het management voorgestelde items waarvoor informatie niet bekendgemaakt is.
32. Stem tegen gebundelde resoluties als één of meer items aanzienlijke bezorgdheid voor aandeelhouders creëren.

Voorstellen van aandeelhouders

33. Beoordeel voorstellen van aandeelhouders per geval:
- Stem voor voorstellen die transparantie over materiële ESG-kwesties willen vergroten;
 - Stem voor voorstellen die lange termijn aandeelhouderswaarde vergroten;
 - Stem voor voorstellen die materiële ESG-risico's adresseren, behalve wanneer management en het bestuur hebben aangetoond dat ze voldoende gedaan hebben om risico's te mitigeren.

Bij het stemmen van aandeelhoudersvoorstellen wordt rekening gehouden met, en speciale aandacht gegeven aan, onderwerpen die voor RPF belangrijk zijn, als eerder omschreven in het MVB-beleid.

Bijlage 5: Due diligence proces MVB-beleid van RPF

1. Inleiding Due diligence

Ieder kwartaal doorloopt RPF een screening van bedrijven in de beleggingsportefeuille op het schenden van internationale normen. In deze bijlage geeft RPF aan welke stappen worden doorlopen in dit proces, ook wel de due diligence cyclus genoemd.

RPF doorloopt periodiek een due diligence cyclus om de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact van de beleggingen op duurzaamheidsfactoren te identificeren, te voorkomen en te verminderen alsmede om verantwoording af te leggen over hoe het pensioenfonds omgaat met de geïdentificeerde risico's.

Due diligence is er op gericht om de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren (dus de negatieve impact voor de samenleving en het milieu in zowel de beleggingsportefeuille als bij potentiële beleggingen) te identificeren, prioriteren en analyseren.

Het due diligence proces is toekomstgericht en bedoeld om:

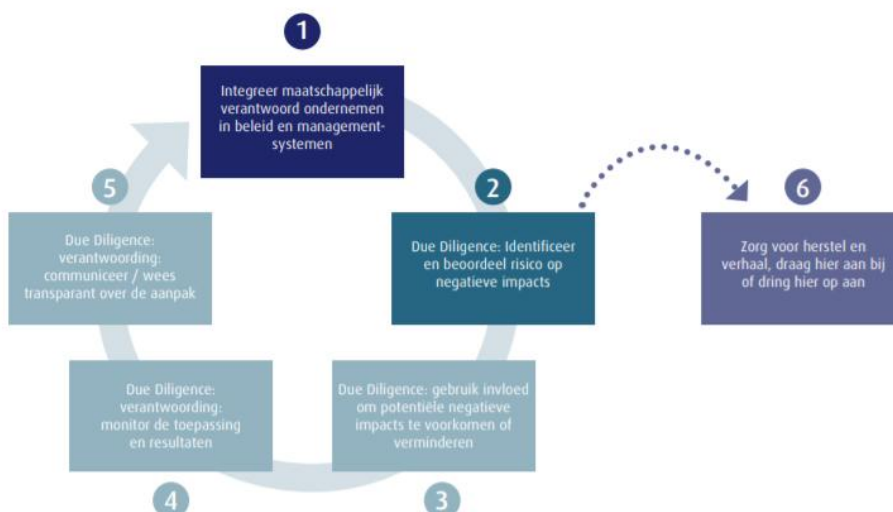
- reputatie- en aansprakelijkheidsrisico's te voorkomen;
- stabiliteit van bedrijfsmodellen te waarborgen;
- en zo duurzame waardecreatie op de lange termijn mogelijk te maken.

In deze bijlage gaan we nader in op de verschillende stappen van het due diligence proces. Daarbij hanteren wij het model en de terminologie van het Instrumentarium van het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen¹⁸. Zie tevens figuur 1.

NB: De stappen in figuur 1 hebben een afwijkende benaming van de stappen die in het 'Instrumentarium Convenant Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) Pensioenfondsen' worden genoemd en die zijn uitgewerkt in deze bijlage. Figuur 1 is namelijk oorspronkelijk afkomstig uit de OESO-Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen. Het instrumentarium maakt de vertaalslag van het due diligence proces van de OESO-Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen naar het IMVB convenant voor Pensioenfondsen en hanteert daarom afwijkende benamingen.

Figuur 1: Due diligence cyclus

Bron: Instrumentarium Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen

¹⁸ <https://www.imvoconvenanten.nl/-/media/imvo/files/pensioenfondsen/instrumentarium.pdf?la=nl&hash=8B14DB50274FC744ADA75207D2B28876>

2. Toelichting op de verschillende stappen van het due diligence proces

Stap 1: Inbedden van ESG in relevant beleid en managementsystemen

RPF onderschrijft de ESG-due diligence stappen conform het OESO-richtsnoer¹⁹. Wij streven via onze beleggingen naar (maatschappelijke) lange termijn waardecreatie en identificeren en beoordelen aan de hand van een due diligence screening de daadwerkelijke en potentiële negatieve impact in de beleggingsportefeuille. Deze due diligence screening wordt uitgevoerd door onze dienstverlener.

Stap 2: Identificeren en beoordelen van daadwerkelijke en potentiële negatieve impact in de beleggingsportefeuille en bij potentiële beleggingen

Bij het screenen van onze beleggingsportefeuille (wereldwijde aandelen en bedrijfsobligaties) worden (potentiële) negatieve impacts op de samenleving en het milieu geïdentificeerd. Dit zijn de belangrijkste (potentiële) ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren.

Ter beoordeling wordt vervolgens gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of het milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending. Dit houdt het volgende in:

- Ernst verwijst naar de heftigheid van de negatieve impact.
- Met schaal wordt het bereik van het gevolg bedoeld, bijvoorbeeld het aantal mensen dat wordt getroffen of kan worden getroffen of de omvang van de milieuschade.
- Onomkeerbaarheid verwijst naar de grenzen aan de mogelijkheden om de situatie van de getroffen personen of het milieu te herstellen, zodat deze overeenkomt met de situatie voorafgaand aan de negatieve impact.

Tevens wordt de mate van waarschijnlijkheid meegewogen. Het screeningsproces wordt viermaal per jaar uitgevoerd aan de hand van de bevindingen van ons ESG-dienstverlener.

Thematische aandachtsgebieden voortkomend uit de due diligence

De uitkomsten van de due diligence screening worden gecategoriseerd naar thematische aandachtsgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de onderneming en het effect op de samenleving of het milieu. De thematische aandachtsgebieden voor RPF zijn gerelateerd aan mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Ondernemingen die zich niet houden aan deze normen worden als (potentieel) risicovol beschouwd voor de samenleving of het milieu. In paragraaf 2 van deze bijlage worden de (internationale) standaarden uiteengezet die gebruikt worden bij de thematische aandachtsgebieden.

RPF prioriteert de daadwerkelijke en potentiële negatieve impact aan de hand van de ernst en waarschijnlijkheid en gebruikt voor alle geïdentificeerde casussen zijn invloed om de negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren. Hierbij wordt geen nadere prioritering gemaakt tussen thematische aandachtsgebieden, locatie waar de daadwerkelijke of potentiële negatieve impact zich voordoet of de omvang van onze positie in een onderneming.

Stap 3: Negatieve impacts voorkomen en/of mitigeren en stap 6 (herstel en verhaal)

Wanneer ondernemingen in onze beleggingsportefeuille (potentieel) negatieve impact veroorzaken of dreigen te veroorzaken, gebruiken wij onze invloed om deze negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en indien nodig om herstelmaatregelen en/of compensatie mogelijk te maken. Dit doen wij via engagement. Waar nodig en mogelijk voeren we extra invloed uit door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. Wanneer ondernemingen waarin wij beleggen negatieve impact hebben veroorzaakt c.q. daaraan hebben bijgedragen, verlangen wij dat zij herstelmaatregelen uitvoeren en/of benadeelden compensatie bieden c.q. daaraan bijdragen.

¹⁹ <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>: "Responsible business conduct for institutional investors"

De nadere invulling van ons engagement- en stembeleid vindt u in paragraaf 3.2 van het MVB beleid en in de halfjaarlijkse rapportages over MVB. In het uiterste geval kunnen wij besluiten om te desinvesteren en de onderneming uit te sluiten van onze beleggingsportefeuille.

Stap 4: Monitoring van implementatie en resultaten

De voortgang en impact van ons engagementbeleid ten aanzien van de geïdentificeerde negatieve impact wordt gemonitord via de periodieke engagement rapportages van Robeco.

Stap 5: Verantwoording

Halfjaarlijks leggen we aan onze deelnemers en andere belanghebbenden verantwoording af via publieke rapportages. Deze zijn beschikbaar op onze website: <https://www.rabobankpensioenfonds.nl/downloads>

3. Overzicht van standaarden die gebruikt worden bij thematische aandachtsgebieden

Mensenrechten

De *rechten van de mens* vormen één van de vier hoofdthema's van de UN Global Compact en worden geadresseerd door de eerste twee principes. Deze principes staan echter niet op zichzelf en zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in, diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1). Deze richtlijnen en verdragen worden meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van mensenrechten. In de UN Guiding Principles on Business & Human Rights (UNGPs), staat specifiek beschreven hoe bedrijven met deze richtlijnen en verdragen dienen om te gaan en wat hun verantwoordelijkheden zijn. Of zoals de opsteller van de UNGPs, Professor John Ruggie stelt:

“The Guiding Principles' normative contribution lies not in the creation of new international law obligations but in elaborating the implications of existing standards and practices for states and businesses; integrating them within a single, logically coherent and comprehensive template; and identifying where the current regime falls short and how it could be improved”.

TABEL 1. PRINCIPES UN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MENSENRECHTEN

	UN Global Compact		Relevante hoofdstukken	
Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Mensenrechten	Principe 1	Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren.	IV. Mensenrechten . Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. De VN-verklaring over de rechten van inheemse volkeren.
	Principe 2	Bedrijven dienen ervoor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.	VIII. Consumentenbelangen IV. Mensenrechten	ILO conventie 169 betreffende inheemse en in stamverband levende volken in onafhankelijke landen. Tripartite ILO-verklaring inzake multinationale ondernemingen en sociaal beleid. Geneefse conventie. Haagse conventie. Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

In de praktijk hebben mensenrechtenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Beperking van het recht op zelfbeschikking
- Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht
- Het niet respecteren van rechten van inheemse volken
- Beperking van vrijheid van meningsuiting

Beperking van het recht op zelfbeschikking

Het recht op zelfbeschikking van volken is opgenomen in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en is uitgewerkt in twee bindende VN verdragen: 'Burgerrechten en Politieke Rechten' (BuPo) en 'Economische, Sociale en Culturele Rechten' (EcSoCu). Deze verdragen werden in 1966 aanvaard en gingen in 1976 van kracht. Het individuele recht op zelfbeschikking kan gezien worden als een element van de persoonlijke vrijheid en daarmee als een grondslag van de mensenrechten. Hierdoor vormen kwesties waarin ondernemingen bijdragen aan een beperking van het recht op zelfbeschikking een mensenrechtenschending.

Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht

Ten aanzien van de kwestie 'Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht' is het van belang dat ondernemingen ten aanzien van degenen die gevolgen van hun activiteiten ondervinden internationaal erkende mensenrechten respecteren. De 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights', die zijn geïntegreerd in de OESO-richtlijnen, bieden voor bedrijven een hanteerbaar beleidskader over de toepassing van mensenrechten en de UN Global Compact principes. Specifiek voor de activiteiten van bedrijven die te maken hebben met oorlogen of bezettingen biedt ook de Geneefse conventie een geschikt raamwerk.

Het niet respecteren van rechten van inheemse volken

De VN aanvaardden in 2007 een 'Verklaring over de rechten van inheemse volken'. De rechten van inheemse volken zijn daarmee pas in recente jaren formeel erkend. In de 'VN-richtlijnen voor mensenrechten ten behoeve van bedrijven' wordt gewezen op de landrechten en andere rechten van inheemse volken. Enkele landen met belangrijke inheemse minderheden stemden tegen de verklaring, waaronder de VS, Canada, Nieuw Zeeland en Australië. Het belangrijkste verdrag is de ILO-conventie (no. 169) over inheemse en tribale volken in

onafhankelijke landen. Voor deze toetsing is de bepaling dat ondernemingen de mensenrechten ‘van personen die tot specifieke (bevolkings-)groepen horen die bijzondere aandacht vereisen’ dienen te respecteren, indien zij een ongunstig effect op de mensenrechten van die personen kunnen hebben.

Beperking van vrijheid van meningsuiting

Vrijheid van meningsuiting is de vrijheid van burgers om hun overtuigingen kenbaar te maken, zonder voor vervolging door de staat te hoeven vrezen. Vrijheid van meningsuiting wordt vaak beschouwd als een integraal concept in democratieën maar is soms minder evident bij andere staatsvormen. De vrijheid om zonder angst voor vervolging je mening te kunnen uiten staat expliciet vermeld in de ‘Universele Verklaring van de Rechten van de Mens’.

Arbeidsnormen

Het respecteren van arbeidsnormen is één van de vier hoofdthema’s van de UN Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 3, 4, 5 en 6. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 2). Deze richtlijnen en verdragen worden meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van arbeidsnormen.

TABEL 2. PRINCIPES UN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA ARBEIDSRECHTEN

	UN Global Compact		Relevante hoofdstukken	
Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Arbeidsrechten	Principe 3	Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 87 betreffende de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht. ILO conventie 98 betreffende Toepassing van het recht van organisatie en collectieve onderhandeling.
	Principe 4	Bedrijven dienen alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 29 over dwangarbeid. ILO conventie 105 betreffende de afschaffing van dwangarbeid.
	Principe 5	Bedrijven dienen zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 138 betreffende de minimumleeftijd voor arbeid. ILO conventie 182 betreffende het effectief afschaffen van kinderarbeid. UN Verdrag over de rechten van het kind.
	Principe 6	Bedrijven dienen discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 100 betreffende gelijke beloning. ILO conventie 111 betreffende discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep.

Naast de UN Global Compact principes over arbeidsnormen zijn de internationale afspraken over minimale arbeidsnormen van belang, welke zijn vastgelegd in Conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties: de ILO-Conventies. Deze bieden een internationaal breed geaccepteerd raamwerk om bedrijven te beoordelen. Ook de ‘UN Guiding Principles on Business & Human Rights’ bieden een praktisch raamwerk om te beoordelen waar de verantwoordelijkheden van bedrijven bij arbeidsrechten beginnen en eindigen.

In de praktijk hebben arbeidsnormenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen
- Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen

- Kinderarbeid in de toeleveringsketen
- Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep
- Veiligheid van werknemers

Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen

Vakbondsvrijheid wordt genoemd in de derde richtlijn van de UN Global Compact. Deze luidt: “Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining.” De ILO-conventies 87 en 98 stellen dat vakbonden ongestoord moeten kunnen onderhandelen met werkgevers over arbeidsvoorwaarden en dat vrijheid van organisatie en daarmee het recht om lid te worden van een vakbond tot de fundamentele mensenrechten behoort. Nederland heeft beide verdragen geratificeerd.

Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen

Het vierde principe van de UN Global Compact behandelt verplichte en gedwongen arbeid. Deze worden geadresseerd in de ILO-conventies 29 en 105 en hierin wordt onder andere gesteld dat bedrijven niet mogen profiteren van dwangarbeid of slavernij.

Kinderarbeid in de toeleveringsketen

Het vijfde principe uit de UN Global Compact stelt dat bedrijven zich dienen in te spannen om kinderarbeid uit te bannen. Ook is kinderarbeid in strijd met de OESO-richtlijnen voor internationale ondernemingen en met de ILO-conventies ten aanzien van ‘de fundamentele principes en rechten op het werk’ en het ‘effectief afschaffen van kinderarbeid’ (ILO-verdragen 138 en 182).

Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep

Het zesde principe van de UN Global Compact gaat over het voorkomen van discriminatie in relatie tot werk en beroep. De ILO-conventies 100 en 111 en de OESO-richtlijnen bieden een kader voor bedrijven.

Veiligheid van werknemers

Niet expliciet genoemd in de principes van de UN Global Compact rond arbeidsrechten, maar vanzelfsprekend wel gelieerd aan de principes 1 en 2 op het gebied van mensenrechten, is de veiligheid van werknemers op de werkvloer. De OESO-richtlijnen bieden bedrijven handvatten om hier invulling aan te geven.

Milieu

Het milieu is het derde hoofdthema van de UN Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 7, 8 en 9. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 3). Deze richtlijnen en verdragen worden meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van milieunormen.

TABEL 3. PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MILIEU

	UN Global Compact		Relevante hoofdstukken	
Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Milieunormen	Principe 7	Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties.	VI. Milieu	Verdrag van Bazel inzake de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan. Verdrag van Rio de Janeiro inzake biodiversiteit. Rio verklaring over milieu en ontwikkeling.
	Principe 8	Bedrijven dienen initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen.	VI. Milieu	Kyoto Protocol. VN Raamwerk verdrag over klimaatverandering. Akkoord van Parijs.
	Principe 9	Bedrijven dienen de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.	VI. Milieu	Rio verklaring over milieu en ontwikkeling. Agenda 21.

De richtlijnen van de UN Global Compact betreffende het milieu zijn afgeleid van de ‘Rio verklaring inzake milieu en ontwikkeling’ en luiden: *“Business should support a precautionary approach to environmental challenges”, “Business should undertake initiatives to promote greater environmental responsibility”* en *“Business should encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies.”*

In de praktijk hebben schendingen van milieunormen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling
- Milieuvervuiling – bedreigen biodiversiteit

Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling en bedreigen biodiversiteit

Het preventie- en voorzichtigheidsbeginsel samen met het beginsel dat de vervuiler betaalt zijn terug te vinden in de Rio Verklaring en vormen de basis van het referentiekader. Een strikter referentiekader wordt geboden door het Kyoto Protocol, het Verdrag van Bazel (gericht op gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan) en het Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro. Deze specifieke en internationaal breed gedragen verdragen en conventies verwoorden welke verantwoordelijkheden ondernemingen hebben voor de effecten van hun activiteiten op lucht, water, bodem, klimaat, ecosystemen, biodiversiteit en gezondheid.

Anti-corruptie

Anti-corruptiebeleid is het vierde hoofdthema van de UN Global Compact en wordt geadresseerd door principe 10. Dit principe is gekoppeld aan, en uitgewerkt in, diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 4). Deze richtlijnen en verdragen worden meegenomen bij het screenen van bedrijven op het naleven van anti-corruptienormen.

TABEL 4. PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA ANTI-CORRUPTIE

	UN Global Compact		Relevante hoofdstukken	
Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen

Anti-corruptie	Principe 10	Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.	III. Informatieverstrekking	VN conventie tegen corruptie
			VII. Bestrijding van corruptie, omkopingsverzoeken, en afpersing	VN conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit
			X. Mededinging XI. Belastingen	

Principe 10 van de UN Global Compact betreft anti-corruptie en is afgeleid van de 'VN Conventie tegen corruptie' en de 'VN Conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit' en luidt: *"Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery."*

Het 10^e principe uit de UN Global Compact stelt dat bedrijven alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping dienen te voorkomen en te bestrijden. In de praktijk hebben anti-corruptieschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Omkopingspraktijken
- Afpersingspraktijken